МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Кваліфікаційна робота магістра

на тему «Медіаетика в умовах воєнного часу: об’єктивність проти толерантності»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0613-ж-з
Спеціальності 061 «Журналістика»
(освітня програма «Журналістика»)
Пода Т.М.
Керівник: д. соц. ком., проф.
Чернявська Л.В.
Рецензент: к. філол.н., доц.
Тяпкіна Н.І.

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

Реферат…….3
Завдання……...5
Вступ……....7
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження на тему «Медіаетика в умовах воєнного часу: об'єктивність проти толерантності»……...…...….10
1.1 Система принципів професійної діяльності журналіста……10
1.2 Особливості гібридної війни Росії проти України та її вплив на морально–психологічний стан українців ……..27
1.3 Етичні виклики та саморегуляція журналіста під час роботи з жертвами війни……..……..42
Розділ 2. Практичний досвід застосування етичних принципів в журналістській діяльності……...49
2.1 Аналіз порушень етичних норм в ефірі телемарафону «Єдині новини»……..49
2.2 Документальний проєкт «Ангели Перемоги» як показник роботи з жертвами війни……..58
Висновки…….……...…71
Список використаної літератури…….……77
Декларація академічної доброчесності……..…….85

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи бакалавра: Медіаетика в умовах воєнного часу: об’єктивність проти толерантності

Обсяг основного тексту: 70 сторінок.

Кількість використаних джерел – 86.

Мета роботи – проаналізувати порушення правил журналістської етики ведучими телемарафону «Єдині новини» та дослідити практичні зміни роботи медіафахівців з жертвами війни в етері телеканалу «МТМ».

Для досягнення мети дослідження ми виконали такі **завдання**:

1) здійснили моніторинг загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини» та випусків проєкту «Ангели Перемоги» в ефірі телеканалу «МТМ»;

2) проаналізували дотримання балансу між етичними стандартами та висвітленням реалій повномасштабного вторгнення росії на українські території.

Об’єкт дослідження – матеріали, що висвітлюються в етері загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини».

Предмет дослідження – порушення журналістської етики, специфіка роботи медіафахівця з жертвами війни в рамках загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини» та етері телеканалу «МТМ».

Отримані результати:

1. Глибоке розуміння ролі медіа в умовах воєнного часу та етичних дилем, з якими вони стикаються, аналіз дебатів між об’єктивністю та толерантністю в медіаетиці.

2. Практичні рекомендації щодо того, як медіа можуть збалансувати ці два підходи, внесок у галузь медіаетики та журналістики.

Ключові слова: медіаетика, воєнний час, об’єктивність, толерантність, журналістська етика, пропаганда.

SUMMARY

The Master's paper explores the real situation with regard to ensuring objectivity and tolerance in the media.

The object of the work is the materials covered on the air of the all–Ukrainian information telethon «United News».

The main purpose of the article is to analyze violations of the rules of journalistic ethics by the hosts during the all–Ukrainian information telethon «United News», in journalistic materials and to study practical changes in the specifics of media professionals' work with war victims on the air of the MTM TV channel.

This determined the fulfillment of such tasks as:

1) monitoring of the all–Ukrainian information telethon «United News» and the «Angels of Victory» project on the air of MTM TV channel;

2) studying the specifics of media professionals' work with war victims/veterans/military personnel on the air of MTM TV channel;

3) analyzing the balance between ethical standards and coverage of the realities of Russia's full–scale invasion of Ukrainian territory.

The paper explores the practical implications of efforts to achieve such a balance, including media ethics training, the development of mechanisms to ensure objectivity and tolerance in the media, and cooperation between the media, government, and civil society.

The findings of the study are important for understanding the role of the media in wartime. The scientific novelty of the presented study is to investigate violations of journalistic ethics standards and to analyze the balance between ethical standards and coverage of the realities of Russia's full-scale invasion of Ukrainian territory.

Keywords: media ethics, wartime, objectivity, tolerance, journalistic ethics, propaganda.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Рівень вищої освіти – магістр
Спеціальність 061 журналістика
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Чернявська Л. В.
_____
« » грудня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТЦІ
Поді Тетяні Миколаївні

1. Тема роботи – «Медіаетика в умовах воєнного часу: об'єктивність проти толерантності» («Media ethics in wartime conditions: objectivity versus tolerance»), керівник роботи – Чернявська Людмила Віталіївна, д. соц. ком., професор, затверджені наказом ЗНУ від «26» лютого 2024 року № 343–с.
2. Строк подання студенткою роботи (проєкту) – 01.12.2024 р.
3. Вихідні дані до роботи – наукові праці дослідників, які досліджували специфіку військової журналістики таких дослідників: О. Гаврилюка, О. Голуба, Н. Дзьомби, С. Дороша, В. Лизанчука.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: 1) здійснити моніторинг телемарафону «Єдині новини» та випусків проєкту «Ангели Перемоги» в ефірі телеканалу «МТМ»; 2) дослідити специфіку роботи медіафахівців з жертвами війни в етері телеканалу «МТМ»; 3) проаналізувати дотримання балансу між етичними стандартами та висвітленням реалій повномасштабного вторгнення росії в Україні.

5. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання Прийняв
Вступ	Чернявська Л. В., проф.	28.02.2024	28.02.2024
1 розділ	Чернявська Л. В., проф.	12.03.2024	18.05.2024
2 розділ	Чернявська Л. В., проф.	18.05.2024	08.11.2024
Висновки	Чернявська Л. В., проф.	09.11.2024	02.12.2024

Дата видачі завдання 28.01.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити мету, завдання, об’єкт і предмет дослідження.	28.02.24	виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту.	01.03.24	виконано
3	Підібрати наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	08.03.24	виконано
4	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину.	18.05.24	виконано
6	Написати практичну частину.	08.11.24	виконано
7	Пройти попередній захист на кафедрі.	20.11.24	виконано
8	Виправити недоліки, сформулювати висновки, оформити додатки.	02.12.24	виконано
9	Здати роботу на нормоконтроль, пройти рецензування.	03.12.24	виконано

Студентка _____ Т. М. Пода

Керівник роботи _____ Л. В. Чернявська

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.В. Усманова

ВСТУП

Актуальність теми. У вирі воєнного часу медіа відіграють вирішальну роль, формуючи громадську думку, інформуючи про події та розкриваючи правду. Однак у таких складних умовах виникають важливі етичні питання, оскільки журналісти повинні балансувати між необхідністю надання об’єктивної інформації та повагою до культурного контексту та різних перспектив.

Під час війни медіа часто стають інструментами пропаганди та дезінформації, що може мати руйнівні наслідки для суспільства. Відповідальність медіа в таких обставинах полягає в передачі точної та неупередженої інформації, щоб громадяни могли приймати обґрунтовані рішення.

Медіаетика є набором принципів, які керують поведінкою журналістів і медіаорганізацій. У період воєнного часу ці принципи набувають ще більшої ваги, оскільки журналісти стикаються з етичними дилемами, такими як захист джерел, звітність про жертви та збереження національної безпеки.

Об’єктивність – це основа журналістської етики, яка вимагає від журналістів представляти факти без висловлення особистої думки чи упередженості. У воєнний час об’єктивність відіграє ключову роль у боротьбі з пропагандою та забезпеченні того, щоб громадяни отримували правдиву та неупереджену інформацію.

Однак у деяких випадках толерантність може здаватися більш важливою, особливо коли йдеться про культурні чутливості чи захист спірних голосів. Журналісти повинні знайти спосіб збалансувати необхідність об’єктивності з повагою до різних перспектив і контекстів.

Мета дослідження – проаналізувати складний взаємозв’язок між об’єктивністю та толерантністю в медіаетиці в умовах воєнного часу. Ми прагнемо визначити підхід до роботи, яким можна збалансувати ці два важливі принципи та мінімізувати ризики, пов’язані із проблемами ту труднощами

висвітлення повномасштабного вторгнення російської федерації на українські землі.

Мета роботи передбачає виконання певних *завдань*:

1) здійснили моніторинг загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини» та випусків проєкту «Ангели Перемоги» в ефірі телеканалу «МТМ»;

2) дослідили специфіку роботи медіафахівців з жертвами війни/ветеранами/військовослужбовцями в етері телеканалу «МТМ»;

3) проаналізували дотримання балансу між етичними стандартами та висвітленням реалій повномасштабного вторгнення росії на українські території.

Об'єкт дослідження: матеріали журналістів та робота ведучих в рамках загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини», випуски проєкту «Ангели Перемоги» в ефірі телеканалу «МТМ».

Предмет дослідження: Етичні порушення, що мають місце в інформаційних та документальних матеріалах, відео– та аудіоряді телеканалів, що включаються до ефіру загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини» та робота медіафахівців під час зйомок проєкту «Ангели Перемоги» в ефірі телеканалу «МТМ».

Теоретико-методологічною основою дослідження є теоретичні положення журналістики – А. Алімпієв, Ю. Бабенко, Н. Бабич, А. Бойко, І. Бондаренко, О. Бурмагін, М. Бутиріна, М. Вебстер, О. Гаврилюк, О. Голуб, Н. Дзьомб, С. Дорош, В. Лизанчу.

Наукова новизна одержаних резуьтатів:

Уперше:

— Здійснено контент аналіз ефіру загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини» щодо дотримання професійних стандартів журналістики;

— Дослідження трансформації професійних стандартів журналістики в умовах повномасштабного вторгнення росії до України;

Удосконалено:

— Визначені практичні кейси щодо особливостей роботи з жертвами війни.

Набули подальшого розвитку:

— Аналіз роботи медіафахівця під час зйомок матеріалів про жертв війни/ветеранів/військовослужбовців та процесу підготовки журналіста до подібних інтерв'ю.

Методи дослідження: методи перевірки, аналіз та синтез, контент-аналіз.

Теоретичне та практичне значення дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть слугувати основою для створення навчальних посібників, підготовки лекційних програм і спеціалізованих курсів із різних журналістських дисциплін, а також для виконання практичних завдань.

Апробація кваліфікаційної роботи магістра була здійснена під час міжнародної науково–практичної конференції «Журналістика миру під час війни: потенціал і можливості», що проходила 14-15 листопада 2024 року в онлайн форматі. З тем робіт підготовлено наступну наукову публікацію: «Законодавча база та практичні навички журналіста при роботі в зоні бойових дій».

*Структура та обсяг роботи***.** Кваліфікаційна робота магістра складається з реферату, вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. Обсяг основної роботи – 70 сторінок. Список використаної літератури включає 86 найменувань (викладених на 9 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕМУ «МЕДІАЕТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ПРОТИ ТОЛЕРАНТНОСТІ»

1.1 Система принципів професійної діяльності журналіста

Журналістика – це професія, яка вимагає від співробітника медіа не лише знань і навичок, але й дотримання певних принципів та цінностей. Система принципів професійної діяльності журналіста є основою для побудови довіри громадськості та забезпечення об'єктивності та достовірності інформації, яку він поширює.

Ю. Сорока наголошує на тому, що «журналістика належить до професій, в яких етичний бік відіграє ледь не фундаментальну роль. Одна з особливостей професії – висока соціальна відповідальність журналіста – виносить питання етики та регламентації норм на перший план. Враховуючи тенденції сучасної журналістики до замовних статей, темників, джинси та інших порушень етичних норм, актуальним вважається наголосити на тому, що етичні складові мають юридичну силу: основні положення етичних кодексів журналістів зафіксовані в нормативно-правових документах України» [76, с. 10].

Як і будь-яка професійна діяльність, журналістика вимагає дотримання певних правил, структури тексту та сукупності правил поведінки. Соціальна відповідальність журналістів полягає у наступних фактах. Вся інформація повинна бути достовірною і повною, медіафахівець має надати можливість поспілкуватися з основними учасниками заходу і дати аудиторії повне уявлення про поточні проблеми, що становлять суспільний інтерес.

Журналістика просто не потрібна, якщо вона не інформує аудиторію про актуальні проблеми, що виникли в суспільстві, не відстежує правильні і неправильні кроки уряду, а тільки «підіграє» йому. Організація публічних дебатів передбачає, що аудиторія може почути не тільки голос влади, а й думку опозиції, голос народу, що теж дуже важливо.

Варто зазначити, що поняття «журналістська відповідальність» не обмежується відповідальністю редакторів, видань, власників, урядів та інших подібних інституцій. Це цілком професійне визначення, яке передбачає відповідальність конкретного журналіста чи ЗМІ загалом перед суспільством та аудиторією. В авторитарних країнах журналісти несуть відповідальність в першу чергу перед владою, оскільки вони є вищою інстанцією в такому суспільстві. Вони є провідниками ідеї влади, тобто слухняним інструментом в її руках.

В такому випадку журналістику як окрему незалежну інституцію зберігають етичні норми поведінки. Перш за все, професійні стандарти. Деякі норми не можуть бути використані в певних ситуаціях. Журналісти завжди повинні діяти відповідно до норм професійної моралі.

Засоби масової інформації виконують свої інформаційні та комунікаційні функції. Обидві вони однаково важливі. Суспільство має право знати інформацію про себе і про все, щоз ним пов’язано Медіафахівці, у свою чергу, можуть впливати на це. У той же час особливо важливо, щоб гіпотетична інформація була правдивою, щоб віртуальна картинка дійсності адекватно відображала реальну. Замовчування справжнього стану відіграє таку ж негативну роль, як пряма дезінформація.

Абсолютними табу для журналістів є брехня, маніпулювання громадською свідомістю, пропаганда. Крім того,останні два є більш небезпечними, ніж відверта брехня. У наш час, коли інформаційні потоки стають все більш різноманітними, довго приховувати правду просто неможливо. Однак компрометувати правду, підміняти її істиною, брехати таким чином, щоб правда не була зрозуміла, наполегливо просувати якісь ідеї в суспільстві професійні журналісти не можуть. Так вони завдають великої шкоди інформаційному простору.

На даному етапі розвитку України відповідальність журналістів зросла ще більше. Громадяни держави переживають болісний період військового протистояння. Медіафахівці не можуть допустити ще й нормалізацію стереотипного мислення, нав’язування думок чи інформаційної пропаганди.

Журналістам слід пам’ятати, що маніпулювати інформацією легко, але за жодних обставин це не сумісне з професійною гідністю.

Вагомість основоположних принципів журналістики влучно ілюструє наступне графічне зображення (Рис. 1.1.1.):

Рис. 1.1.1. Піраміда журналістських принципів роботи.

Основоположним документом, що зібрав у собі настанови щодо роботи медійника стала Декларація принципів поведінки журналістів. Спільнота науковців та практикуючих медіаекспертів прийняли її на ІІ всесвітньому Конгресі Міжнародної федерації журналістів у 1954 році. Пізніше, у 1986 році, документ зазнав певних змін на 18–му всесвітньому Конгресі МФЖ, проте досі залишається вагомим внеском до функціонування журналістики як окремої сфери діяльності, що славиться своєю репутацією та вважається «четвертою гілкою влади». Дослідник О. Голуб наголошує, що «цю Декларацію було проголошено як стандарт професійної поведінки журналістів, які займаються збиранням, передачею, розповсюдженням і коментуванням новин та інформації, висвітленням подій» [13, с. 7].

Однією із перших настанов Декларації принципів поведінки журналіста звучить так: «Повага до істини та права громадськості на правду – перший обов'язок журналіста» [13, с. 7]. Дійсно, медіафахівець в першу чергу працює заради інформування соціуму. Звідси логічно передбачити, що неупереджені очікування читачів/слухачів/глядачів не мають бути спотворені.

Окрім того, один із основних принципів професійної діяльності журналіста – це правдивість. Медіафахівець повинен надавати об'єктивну та достовірну інформацію, без спотворень та приховувань. Важливо не лише передавати факти, а й аналізувати їх, враховуючи різні точки зору та думки. Перші стандарти журналістської етики почали формуватися наприкінці XIX – початку XX століття, коли журналістика стала професійною діяльністю і виникла необхідність встановити правила, що регулюють поведінку медіафахівців та якість медіа–контенту. Процес обговорення виник в США, в контексті боротьби з «жовтою пресою».

Ще одним важливим принципом є принцип недоторканості особистого життя. Журналіст повинен поважати приватність людей і не порушувати її без належних підстав. Важливо розділяти публічну та приватну сфери життя людини і не оприлюднювати конфіденційну інформацію без погодження сторін [5]. Журналісти повинні поважати права та гідність осіб, про яких вони пишуть. Це включає в себе дотримання конфіденційності, уникнення дискримінації та чутливе ставлення до особистих історій.

Також основним із принципів є принцип незалежності. Журналіст повинен мати можливість вільно висловлювати свою думку та діяти без зовнішніх впливів, які можуть спотворити об'єктивність його матеріалів. Незалежність від політичних, економічних та інших інтересів дозволяє медіафахівцю діяти в інтересах суспільства.

Так, система принципів професійної діяльності журналіста включає в себе правдивість, недоторканість особистого життя, незалежність та інші цінності, які допомагають забезпечити якість та об'єктивність журналістських матеріалів. Дотримання цих принципів є важливим для збереження довіри громадськості та

підтримки важливих цінностей в журналістиці [6]. Систему основних принципів професійної діяльності медіафахівця наведено в таблиці (Таблиця 1.1):

Таблиця 1.1 – Система принципів професійної діяльності журналіста за Кодексом професійної етики журналіста

Принцип	**Висновки**
Точність	Журналісти повинні докладати всіх зусиль для перевірки фактів та забезпечення точності своєї звітності.
Об'єктивність	Журналісти повинні прагнути до неупередженого і збалансованого висвітлення, уникаючи при цьому власних упереджень.
Неупередженість	Журналісти повинні уникати конфлікту інтересів і бути прозорими щодо будь–яких потенційних упереджень.
Чесність	Журналісти повинні бути чесними щодо своїх методів збору новин та уникати фабрикації чи спотворення інформації.
Справедливість	Журналісти повинні надати можливість усім сторонам конфлікту висловити свою точку зору.
Повага до приватного життя	Журналісти повинні поважати право людей на приватне життя, окрім випадків, коли це необхідно для захисту суспільних інтересів.
Відповідальність	Журналісти повинні брати на себе відповідальність за свою роботу і виправляти будь–які помилки своєчасно і точно.
Повага до колег	Журналісти повинні поважати роботу своїх колег і уникати плагіату чи інших форм неетичної поведінки.

Принципи професійної діяльності журналіста є основоположними для етичної медійної практики. Вони повинні керувати всіма аспектами журналістської роботи, від збору новин до написання та редагування. Їх дотримання сприяє довірі громадськості до медіа та забезпечує надання точної та надійної інформації. Журналісти повинні постійно прагнути дотримуватись цих принципів, навіть у складних та вимогливих ситуаціях.

Ю. Сорока говорить про журналістську етику як про «внутрішні переконання тих, хто обрав собі це ремесло, їхнє розуміння того, що можна і чого не можна робити. Журналістська етика формується на засадах узвичаєних норм роботи працівника мас–медіа, а також власного життєвого та професійного досвіду журналіста. В ідеалі вона прагне сформувати високу моральну самосвідомість, відповідальність журналіста, норми і правила поводження як орієнтир професіоналізму, усвідомлення суспільної ваги своєї праці та самоконтроль» [76, с. 11].

Додатково до згаданих принципів, також важливим є принцип об'єктивності. Журналіст повинен намагатися подавати інформацію без упереджень та впливу власних переконань. Важливо давати можливість всім сторонам конфлікту чи ситуації висловлювати свою думку та дотримуватися балансу в поданні матеріалу [22].

Крім того, журналіст має дотримуватися принципу етики та професіоналізму. Це включає в себе повагу до гідності та прав людини, відмову від публікації або поширення недостовірної інформації, а також дотримання норм та стандартів професійної діяльності.

Не останнім є принцип відповідальності. Журналіст повинен нести відповідальність за свої слова та дії, за те, як впливає його інформація на суспільство та окремих осіб. Важливо діяти з усвідомленням своєї ролі в формуванні громадської думки та впливати на неї відповідально.

Усі ці принципи разом створюють систему цінностей, які допомагають журналістам робити свою роботу професійно та етично. Дотримання цих принципів дозволяє зберігати довіру громадськості до журналістського слова та забезпечує важливу роль ЗМІ у суспільстві. Зокрема, Ю. Сорока виокремила наступні:

- свобода слова та висловлювань є невід'ємною складовою діяльності журналіста;
- повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію;

- журналіст не повинен використовувати незаконні методи отримання інформації;
- журналіст зобов’язаний зробити все можливе для виправлення будь-якої поширеної інформації, якщо з’ясувалося, що вона не відповідає дійсності;
- журналіст не розкриває своїх джерел інформації, крім випадків, передбачених законодавством;
- ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне, чи соціальне походження або через політичні уподобання;
- плагіат несумісний із званням журналіста;
- журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду. Безпідставні звинувачення – серйозне порушення, журналіст має з повагою ставитись до приватного життя людини.
- Інформаційні та аналітичні матеріали мають бути чітко відокремлені від реклами, факти мають бути чітко відокремлені від суджень та припущень, точки зору опонентів мають бути представлені збалансовано;
- журналіста не можна службовим порядком зобов’язати писати чи виконувати будь-що, коли це суперечить його власним переконанням чи принципам [76, с. 12].

Крім цього, важливим принципом професійної діяльності журналіста є прозорість. Журналіст повинен чесно та відкрито висвітлювати джерела інформації, вказувати на можливі конфлікти інтересів та відкрито розкривати процес створення матеріалу. Це сприяє підвищенню довіри громадськості до журналістики та забезпечує прозорість у спілкуванні з аудиторією [27].

Також важливим є принцип справедливості. Журналіст повинен уникати упереджених або дискримінаційних висловлювань та дотримуватися принципів рівності та справедливості у висвітленні подій та ситуацій. Важливо враховувати інтереси всіх сторін і не бути пристрастним у своїх матеріалах.

Отже, система принципів професійної діяльності журналіста складається з ряду цінностей, які допомагають забезпечити якісну та об’єктивну інформацію для громадськості. Дотримання цих принципів є важливим для збереження інтегритету та довіри до журналістики як професії, а також для впливу на формування громадської думки та розвитку суспільства.

Журналіст повинен дотримуватися принципу конфіденційності. Важливо поважати та захищати джерела інформації, які були надані йому конфіденційно. Захист джерел є важливим елементом журналістської етики та допомагає забезпечити свободу слова та доступ до інформації [28].

Також важливим є принцип відсутності цензури. Журналісти повинні мати можливість вільно висловлювати свої думки та переконання, без втручання з боку влади чи інших структур. Відсутність цензури дозволяє забезпечити свободу слова та розвиток демократії в суспільстві.

В цілому, система принципів професійної діяльності журналіста включає в себе низку цінностей, які допомагають журналістам виконувати свою роботу ефективно та відповідально. Дотримання цих принципів не лише сприяє забезпеченню якості та об’єктивності журналістських матеріалів, але й сприяє розвитку демократії, свободи слова та взаєморозуміння у суспільстві [35].

Журналісти мають дотримуватися строгих принципів конфіденційності та захищати свої джерела інформації. Деякі способи, які вони можуть використовувати для цього, включають:

1. Захист ідентичності джерела: журналісти можуть використовувати псевдоніми, зашифровану комунікацію або інші методи, щоб захистити ідентичність своїх джерел від розголошення.

2. Конфіденційність даних: журналісти можуть зберігати свої джерела інформації в безпечних місцях, зашифровувати електронні файли і дотримуватися інших заходів безпеки для захисту конфіденційної інформації.

3. Юридичний захист: у деяких країнах існують закони, які захищають журналістів від розголошення їх джерел інформації. Журналісти можуть скористатися юридичними механізмами для захисту своїх джерел в суді.

4. Професійні етичні стандарти: багато журналістських організацій мають кодекси етики, які наголошують на важливості захисту джерел інформації. Дотримання цих стандартів може допомогти журналістам у захисті їх джерел.

Вищезгадані принципи конфіденційності влучно ілюструє наступне зображення (Рис. 1.1.2.):

Рис. 1.1.2. Принципи захисту джерел журналіста.

Загалом, захист джерел інформації є важливою складовою професійної діяльності журналістів і допомагає забезпечити свободу преси та важливість журналістики в суспільстві [37].

Журналісти можуть використовувати різноманітні технології для захисту своїх джерел інформації. Деякі з них включають:

1. Використання шифрування для захисту електронних комунікацій, таких як електронні листи, повідомлення і файлів. Існують різні програми та сервіси шифрування, які дозволяють надійно захистити конфіденційні дані.

2. Безпечні месенджери, такі як Signal або Telegram, які використовують криптографічні протоколи для захисту конфіденційної інформації та забезпечення приватності користувачів.

3. Використання віртуальних приватних мереж (VPN) для захисту своєї мережевої активності та забезпечення приватності під час роботи в Інтернеті.

4. Безпечне зберігання даних можна досягнути завдяки використанню зашифрованих USB-накопичувачів або хмарних сховищ для зберігання конфіденційних даних та матеріалів.

5. Регулярна перевірка наявності оновлень програмного забезпечення, антивірусних програм та інших засобів захисту від кіберзагроз для попередження можливих атак.

Ці технології можуть допомогти журналістам захистити свої джерела інформації від небажаних розголошень та забезпечити конфіденційність важливих даних. Захист джерел інформації є важливим аспектом професійної діяльності журналістів і допомагає забезпечити свободу слова та прозорість в суспільстві [44].

Умови воєнного часу завжди є викликом для журналістів та медіа, оскільки останні зобов’язані інформувати громадськість про події, які відбуваються на передовій. Проте, саме в цей час виникає питання про об’єктивність та толерантність у звітах та матеріалах, які публікуються.

Об’єктивність в журналістиці – це принцип, який передбачає незалежність від упливу будь-яких сторін або інтересів. Воєнна ситуація може стати складним випробуванням для цього принципу, оскільки військові конфлікти часто спонукають до емоцій та підтискання фактів. Проте, журналісти повинні залишатися об’єктивними навіть у найскладніших умовах, оскільки їхня робота полягає в передачі правдивої та об’єктивної інформації громадськості.

Толерантність, з іншого боку, означає повагу до різноманітності та іншості. У воєнний час цей принцип може бути порушений через відчуття ворожнечі та ненависті між різними групами або націями. Журналісти повинні бути особливо обережними, щоб не поширювати стереотипи та поглиблювати конфліктність, а

замість цього сприяти мирному врегулюванню конфліктів та розвитку толерантності.

У таких складних умовах медіа відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та усвідомленні подій воєнного часу. Вони мають бути об'єктивними у своїх звітах, дотримуватися журналістських стандартів та принципів, а також сприяти розвитку толерантності та взаєморозуміння серед громадськості.

Так, умови воєнного часу ставлять перед медіа складні завдання, але водночас вони можуть вплинути на формування об'єктивної та толерантної інформаційної політики. Важливо, щоб журналісти залишалися вірними своїм принципам та відстоювали свою професійну чесність у будь–яких умовах, незалежно від тиску чи емоцій.

Медіа в умовах воєнного часу відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та впливі на події. Об'єктивність та толерантність у звітах і матеріалах мають забезпечувати правдивість інформації, а також сприяти сприйняттю різноманітних точок зору і поглядів [40].

У воєнний час може бути складно залишатися об'єктивним, особливо коли військові дії відбуваються поряд з власним мікрофоном. Проте, незалежність від упливу і об'єктивність у передачі інформації є одними з основних принципів журналістики, які необхідно дотримуватися навіть у найскладніших ситуаціях. У військовій журналістиці неможливо уникати шокуючих новин, які покликані більше викликати емоції, ніж інформувати. Головною метою є заглиблення у збройний конфлікт та ретельне вивчення і аналізування фактів. До прийнятних професійних стандартів військового кореспондента є неупередженість, незалежність, заборона на маніпулювання думкою, відсутність психологічних акцентів. Тому важливо презентувати вирішення проблеми, подавати облік різнобічних поглядів та здійснювати пріоритет на журналістську об'єктивність.

Мас-медіа, які оприлюднюють військові події, несуть велику відповідальність перед громадськістю, оскільки є першоджерелами подій та фактів. Глядачі та читачі сприймають цілісну картину дійсності та отримують

відповіді на запитання, що насправді відбувається. Також створюють матеріали для підтримання бойового духу, оптимізму та об'єднання народу.

Толерантність, у свою чергу, важлива для зменшення конфліктів та сприяння мирному співіснуванню в різних культурах та націях. Медіа мають бути свідомими впливу своїх звітів на громадськість і старатися не підкріплювати ворожнечу та ненависть, але навпаки сприяти співпраці та взаєморозумінню.

Отже, умови воєнного часу вимагають від медіа особливої уваги до об'єктивності та толерантності у їхній роботі. Журналісти повинні залишатися вірними своїм професійним принципам і відстоювати свою незалежність, а також сприяти розвитку толерантності та взаєморозуміння серед громадськості. Вони мають бути свідомими своєї відповідальності перед суспільством і діяти з урахуванням загального блага і миру.

У воєнний час, медіа мають велику силу впливу на суспільство і можуть бути ключовими у формуванні громадянської свідомості. Тому важливо, щоб журналісти були об'єктивними у своїх звітах і матеріалах, не перекручували факти та не піддавалися емоціям або тискам ззовні. Об'єктивність у поданні інформації дозволяє громадськості утримуватися від утисків та маніпуляцій та самостійно оцінювати ситуацію [30].

Також важливою є толерантність у медіа, яка сприяє побудові мирного та гармонійного суспільства. Журналісти повинні уникати поширення ворожнечі та стереотипів, але навпаки сприяти взаєморозумінню та співпраці між різними групами та націями. Мовній толерантності сприяє все, що знижує експресивність, афективність та інтенсифікацію висловлювання [82, с. 6].

До імпліцитних способів вираження негативної оцінки відносяться:

– іронія;

– опис діяльності об'єкта висловлювання як його непрямої характеристики, що володіє певною аксіологічною цінністю;

– апеляція до культурно, соціально, ідеологічно значущих концептів, що поділяють учасників описуваних подій на «своїх» і «чужих», з притаманними

цим поняттям конотаціями; прийом контрасту – протиставлення діяльності «своїх» і «чужих»;

– посилання на авторитетні джерела;

– тон розмови, вміння вислухати іншого, вчасно і доречно підтримувати тему.

Ввічливість, уважність і чемність – основна вимога мовного етикету.

Усі перераховані прийоми дозволяють адресанту не висловлювати інституційне негативне ставлення до тих чи інших груп, тобто проявляти толерантність [82, с. 6]. Цю думку вдало ілюструє наступне графічне зображення (Рис. 1.1.3.):

Рис. 1.1.3. Переваги та недоліки толерантності у ЗМІ.

Медіа в умовах воєнного часу повинні дотримуватися принципів об’єктивності та толерантності у своїй роботі. Це допомагає забезпечити передачу правдивої інформації, сприяти сприйняттю різних точок зору та формувати позитивний діалог у суспільстві. Медіа мають бути соціально

відповідальними та сприяти побудові миру та толерантності в умовах воєнного конфлікту. Дотримання принципів етичного поводження зі спікерами убезпечує медіафахівців від небажаної втрати престижу свого засобу масової інформації. Інформація, наведена в наступній таблиці демонструє потребу регулювання у дотриманні стандартів професії та толерантності у спілкуванні зі спікерами та переваги практичного застосування кожного з аспектів роботи (Таблиця 1.2):

Таблиця 1.2 – Медіаетика в умовах воєнного часу: об'єктивність проти толерантності (за матеріалами праці Б. Синчака «Synchak B. Verification of facts as an integral part of professional journalism in hybrid wars. European Socio-Legal Humanitarian Studies»)

Аргумент	**Висновки**
На користь об'єктивності	**Об'єктивність є основоположним принципом журналістики, який забезпечує:**
	– Точність і достовірність звітності
	– Довіру громадськості до медіа
	– Протидію пропаганді та дезінформації
На користь толерантності	**Толерантність у медіаетиці сприяє:**
	– Розумінню складності конфліктів
	– Повазі до різних перспектив
	– Захисту свободи слова
Баланс між об'єктивністю та толерантністю	**Щоб досягти балансу між об'єктивністю та толерантністю, медіа повинні:**
	– Надавати точну та неупереджену інформацію
	– Представляти різні погляди на конфлікт
	– Уникати поширення пропаганди та дезінформації

	– Дотримуватися етичних принципів журналістики

Об’єктивність і толерантність є важливими принципами медіаетики в умовах воєнного часу.

Медіа повинні прагнути досягти балансу між цими двома принципами, щоб забезпечити точну, різноманітну та етичну звітність.

Баланс між об’єктивністю та толерантністю є складним завданням, яке потребує постійних зусиль та відданості етичним принципам журналістики.

У воєнний час, медіа відіграють значущу роль у поширенні інформації та формуванні громадської думки. Важливою є об’єктивність та достовірність поданої інформації, оскільки вона може впливати на рішення політиків, поведінку військових та настрої громадськості [26].

Крім того, медіа мають сприяти формуванню толерантного та мирного суспільства, уникати поширення ненависті та дискримінації національних та етнічних груп. Журналісти повинні активно протидіяти пропаганді ворожнечі та сприяти звільненню від стереотипів, що можуть загострювати конфлікти та поділяти суспільство.

У воєнний час, важливо, щоб медіа були свідомими своєї відповідальності перед громадськістю і діяли в інтересах миру, толерантності та правдивості. Вони мають сприяти діалогу, взаєморозумінню та співпраці між різними соціальними групами та культурами, щоб сприяти побудові стійкого та єднаного суспільства.

Таким чином, у воєнний час медіа мають велику відповідальність за те, яку інформацію вони поширюють та яким чином це впливає на суспільство. Об’єктивність, толерантність та соціальна відповідальність повинні бути в основі їхньої діяльності в умовах воєнного конфлікту.

Журналісти можуть протидіяти пропаганді ворожнечі шляхом дотримання принципів об’єктивності, достовірності та етичних стандартів у своїй роботі.

Далі ми наводимо кілька способів, які можуть допомогти журналістам боротися з пропагандою ворожнечі:

1. Журналісти повинні завжди перевіряти достовірність інформації, яку вони подають у своїх матеріалах. Важливо не розповсюджувати непідтверджені чутки або фейки, які можуть сприяти поширенню ворожнечі [31].

2. Журналісти мають прагнути шукати інформацію з різних джерел і різних точок зору, щоб отримати об'єктивне уявлення про ситуацію. Це допомагає уникнути однобокого підходу та впливу пропаганди.

3. Журналісти можуть активно протидіяти пропаганді ворожнечі, пропонуючи контекстуалізацію та аргументовані контраргументи. Важливо надавати громадськості повну картину подій і допомагати їм критично мислити.

4. Журналісти повинні діяти відповідально та етично, уникати сприяння ненависті та дискримінації у своїх матеріалах. Важливо не підкріплювати стереотипи та не поширювати інформацію, яка може сприяти загостренню конфліктів [45].

Журналісти мають велику відповідальність перед громадськістю у тому, яка інформація потрапляє до неї. Далі ми дослідимо як співробітник ЗМІ може протидіяти пропаганді ворожнечі. Насамперед це потребує від медіафахівця об'єктивності, критичного мислення та етичності у професійній діяльності (Таблиця 1.3):

Таблиця 1.3 – Приклади медіаетики в умовах воєнного часу

Аргумент	**Висновки**	**Приклади**
На користь об'єктивності	**Об'єктивність є основоположним принципом журналістики, який забезпечує:**	
	– Точність і достовірність звітності	– Репортаж, що базується на фактах і підтверджений декількома джерелами

	– Довіру громадськості до медіа	– Медіа, які послідовно надають точну інформацію, здобувають довіру аудиторії
	– Протидію пропаганді та дезінформації	– Викриття неправдивих або вводить в оману заяв, поширюваних воюючими сторонами
На користь толерантності	**Толерантність у медіаетиці сприяє:**	
	– Розумінню складності конфліктів	– Представлення різних перспектив і контекстів, що стоять за конфліктом
	– Повазі до різних перспектив	– Надання можливості всім сторонам висловити свою точку зору, навіть якщо вона відрізняється від переважаючої
	– Захисту свободи слова	– Захист права на висловлення думок, навіть якщо вони непопулярні або суперечливі
Баланс між об'єктивністю та толерантністю	**Щоб досягти балансу між об'єктивністю та толерантністю, медіа повинні:**	
	– Надавати точну та неупереджену інформацію	– Представляти факти без викривлень або упереджень
	– Представляти різні погляди на конфлікт	– Надавати платформу для різних голосів і точок зору
	– Уникати поширення пропаганди та дезінформації	– Перевіряти інформацію та уникати поширення неправдивих або вводить в оману заяв
	– Дотримуватися етичних принципів журналістики	– Керуватися принципами точності, справедливості та неупередженості

Об'єктивність і толерантність є важливими принципами медіаетики в умовах воєнного часу.

Медіа повинні прагнути досягти балансу між цими двома принципами, щоб забезпечити точну, різноманітну та етичну звітність [59].

Баланс між об’єктивністю та толерантністю є складним завданням, яке потребує постійних зусиль та відданості етичним принципам журналістики.

1.2 Особливості гібридної війни росії проти України та її вплив на морально-психологічний стан українців

Гібридна війна – це новий тип конфлікту, який поєднує в собі військові, політичні, економічні, інформаційні та кібернетичні засоби для досягнення своїх цілей. Цей метод ведення війни став все більш популярним у сучасному світі, оскільки він дозволяє діяти під прикриттям і не привертати увагу міжнародної спільноти [12].

Особливості гібридної війни полягають у використанні різних інструментів для впливу на супротивника. Це може бути дезінформація, психологічний тиск, кібератаки, саботаж, підривна діяльність тощо. Головною метою такої війни є не просто перемога на полі бою, але й зміна політичних, економічних та соціальних умов країни-противника.

Один з ключових аспектів гібридної війни – це використання інформаційних технологій для маніпулювання громадською думкою. За допомогою фейків, фейкових новин, ботів та інших інструментів можна створити враження про певні події, які не відбуваються насправді, або змінити сприйняття громадськістю певних ситуацій. Нижче наведемо приклади реагування іноземних ЗМІ та користувачів соцмереж на повномасштабне вторгнення рф до України та зниження впливу російських інформаційно–психологічних операцій на думку західного суспільства (Таблиця 1.4):

Таблиця 1.4 – Приклади медіаетики в умовах воєнного часу

Платформа	Приклад
Телебачення	**Висвітлення війни в Україні на телеканалі CNN:** CNN надав цілодобове висвітлення війни, зосереджуючись на людських наслідках і надаючи платформу для різних перспектив.

Телебачення	**Репортаж телеканалу BBC про війну в Сирії:** BBC висвітлював війну в Сирії, документуючи порушення прав людини та надаючи голос жертвам конфлікту.
Соціальні мережі	**Кампанія #StandWithUkraine в Twitter:** користувачі Twitter використовували хештег #StandWithUkraine, щоб висловити підтримку Україні та засудити російське вторгнення.
Телебачення	**Документальний фільм телеканалу Al Jazeera про використання хімічної зброї в Сирії:** Al Jazeera випустила документальний фільм, в якому розслідувалось використання хімічної зброї в Сирії, в якому було представлено докази та інтерв'ю з жертвами.
Соціальні мережі	**Перевірка фактів і викриття фейкових новин під час війни в Україні:** незалежні організації з перевірки фактів та журналісти використовували соціальні мережі для викриття фейкових новин та дезінформації про війну в Україні.
Телебачення	**Спеціальний репортаж телеканалу PBS про гуманітарну кризу в Ємені:** PBS створив спеціальний репортаж про гуманітарну кризу в Ємені, висвітлюючи страждання цивільного населення та закликаючи до міжнародної допомоги.
Соціальні мережі	**Кампанія #MeToo в умовах війни:** жінки, які пережили сексуальне насильство в умовах воєнних конфліктів, використовували соціальні мережі, щоб поділитися своїми історіями та привернути увагу до цієї проблеми.
Телебачення	**Дискусійна програма телеканалу Sky News про етичні наслідки висвітлення війни:** Sky News провела дискусійну програму про етичні наслідки висвітлення війни, розглядаючи питання об'єктивності, толерантності та захисту джерел.
Соціальні мережі	**Використання соціальних мереж для документування військових злочинів:** громадянські журналісти та активісти використовували соціальні мережі для документування військових злочинів і надання доказів для майбутніх розслідувань.
Телебачення	**Співпраця між міжнародними та місцевими ЗМІ для висвітлення війни в Україні:** міжнародні ЗМІ співпрацювали з місцевими журналістами в Україні, щоб надати всебічне висвітлення війни та посилити голоси українських журналістів.

Соціальні мережі	**Використання соціальних мереж для перекладу та поширення інформації про війну:** волонтери та організації громадянського суспільства використовували соціальні мережі для перекладу та поширення інформації про війну різними мовами, щоб охопити ширшу аудиторію.
Телебачення	**Висвітлення війни в Афганістані з акцентом на перспективи жінок і дівчат:** журналісти висвітлювали війну в Афганістані з особливою увагою до впливу війни на жінок і дівчат, висвітлюючи їхні історії та боротьбу.

Іншою важливою складовою гібридної війни є використання економічних санкцій та торгових блокад для слабкості противника. Це може включати в себе обмеження торгівлі, фінансові санкції, заборону інвестицій тощо. Такі дії можуть значно підірвати економіку країни–противника та змусити її змінити свою політику [8].

Загалом, гібридна війна є складним та небезпечним інструментом впливу, який може мати серйозні наслідки для країни, яка стає об’єктом такого конфлікту. Тому важливо мати адекватну стратегію відповіді на такі загрози та бути готовими до захисту власних інтересів у сучасному світі.

Однією з особливостей гібридної війни є також можливість використання недержавних акторів, таких як терористичні групи, приватні військові компанії або хакерські колективи. Це дозволяє ворогові діяти під прикриттям та уникнути прямого конфлікту з державою, але при цьому завдає шкоду її інтересам.

Ще однією важливою особливістю гібридної війни є поєднання різних видів впливу – військового, політичного, економічного та інформаційного. Це дозволяє супротивнику діяти комплексно і змінювати стратегію в залежності від обставин [14].

Також важливою частиною гібридної війни є психологічний аспект. Супротивник може використовувати різні методи для дискредитації влади, створення паніки серед населення або підняття націоналістичних настроїв. Це може призвести до соціальних розбратів та нестабільності в країні.

У зв’язку з цим, важливо мати ефективні засоби виявлення та протидії гібридній війні. Це може включати в себе підвищення кіберзахисту, розвиток протидії дезінформації, сприяння медіаграмотності населення та підвищення готовності до відповіді на можливі загрози.

У сучасному світі гібридна війна стала одним з основних інструментів впливу на політичні процеси та міжнародні відносини. Тому важливо бути готовими до таких загроз та розробляти стратегії відповіді на них.

Гібридна війна може бути використана для зміни геополітичного ландшафту шляхом підтримки та фінансування ряду регіональних конфліктів або повстань. Це може призвести до дестабілізації регіону та створення внутрішніх турбулентностей, що дозволяє супротивнику змінити баланс сил у свою користь [21].

Окрім того, гібридна війна може бути використана для впливу на вибори та політичні процеси в інших країнах шляхом маніпулювання інформацією, фінансування політичних партій або організації пропагандистських кампаній. Це може призвести до дестабілізації демократичних інститутів та порушення внутрішньополітичної стабільності.

Загалом, гібридна війна є складним та маніпулятивним інструментом впливу, який вимагає комплексного підходу та виважених стратегій відповіді. Важливо бути готовими до таких загроз та розвивати нові методи та технології для протидії гібридній війні. Тільки шляхом спільних зусиль та координації можна захистити себе від цього нового типу конфлікту і зберегти стабільність та безпеку у сучасному світі.

Додатково, важливо враховувати, що гібридна війна може мати глибокі соціальні та культурні наслідки. Вона може спричинити погіршення взаємин між різними групами населення, підняття екстремізму та розпалювання міжетнічних конфліктів. Такі наслідки можуть відбитися на суспільстві протягом тривалого часу та завдати серйозної шкоди соціальній та культурній єдності [20].

Крім того, гібридна війна може мати геополітичні наслідки, змінюючи баланс сил у світі та впливаючи на міжнародні відносини. Вона може призвести

до появи нових альянсів, перегрупування сил у регіоні та зміну стратегічних інтересів країн-учасниць конфлікту (Таблиця 1.5).

Таблиця 1.5 – Особливості гібридної війни

Особливість	**Висновки**
Комплексний підхід	Гібридна війна поєднує військові та невійськові методи, включаючи кібервійну, інформаційні операції та економічний тиск.
Прихований характер	Гібридні війни часто характеризуються прихованою або заперечуваною причетністю держав–агресорів.
Використання нерегулярних сил	Держави–агресори можуть використовувати нерегулярні сили, такі як приватні військові компанії або повстанські групи, для маскування своєї участі.
Націленість на цивільне населення	Гібридні війни часто мають на меті залякати та деморалізувати цивільне населення для досягнення політичних цілей.
Використання дезінформації та пропаганди	Дезінформація та пропаганда є ключовими інструментами гібридної війни, які використовуються для маніпулювання громадською думкою та підриву довіри до влади.

Гібридні війни є складним і небезпечним явищем, яке кидає виклик традиційним уявленням про війну та мир. Вони часто ведуться в «сірій зоні» конфлікту, що ускладнює їх ідентифікацію та протидію.

Гібридні війни мають значний вплив на цивільне населення, викликаючи страх, невизначеність та гуманітарну кризу [33].

Отже, гібридна війна є складним та многогранним явищем, яке вимагає уважного аналізу та виважених дій. Важливо розуміти її особливості та вміти ефективно протидіяти їй, зберігаючи стабільність та безпеку у сучасному світі. Тільки завдяки спільним зусиллям та розробці стратегій відповіді можна успішно протистояти цьому новому виду конфлікту і захистити свої інтереси.

Повномасштабна агресія російської федерації проти України не обмежується лише боями на лініях зіткнення. Вона триває й на інформаційному фронті в прямих ефірах, традиційних і новітніх засобах масової інформації та

соціальних мережах. Це війна за розум людей, і росія в ній не гребує будь-якими брудними методами. Розпочалося інформаційне протистояння в межах гібридної війни, розв'язаної росією не 24 лютого 2022 року, а відразу після закінчення «холодної війни» та розвалу Радянського Союзу. Вже тоді російські засоби масової інформації генерували наративи про єдиний слов'янський народ, «рускій мір», єдину історію та єдиний економічний простір. Після окупації Криму в 2014 році росія розпочала гібридну війну проти України, моделюючи зовсім іншу, далеку від дійсності реальність. І головні атаки було здійснено саме на інформаційному фронті.

Для поширення фейків, маніпуляцій та дезінформації Кремль використовує весь спектр інформаційних ресурсів та механізмів пропаганди. Насамперед це державні засоби масової інформації, соціальні мережі, зокрема дописи блогерів та «незалежних експертів».

Ще одним механізмом просування кремлівських наративів та пропаганди «руского міра», а значить і досягнення мети інформаційної війни, є організація та проведення інформаційно-психологічних спеціальних операцій (ІПСО). До їхньої розробки та проведення здебільшого залучаються спеціальні служби держави-агресора. Цю думку вдало ілюструє наступне графічне зображення (Рис. 1.2.1.):

Рис. 1.2.1. Цикл російської інформаційної війни.

Зауважимо, що в системі Міністерства оборони Російської Федерації такі підрозділи були створені на підставі указу президента РФ в лютому 2014 року й на той час налічували майже 1000 військовослужбовців; їхнє фінансування становило 18 млрд. руб. Основну частину активних дій покладено на «добровольців», «активістів» та інші «підконтрольні» невійськові сили та засоби.

Сучасний світ став свідком нових форм ведення війни, серед яких особливе місце займає гібридна війна. К. Попович наголошує: «Військова журналістика народилася в Україні одночасно з самопроголошенням так званих «народних республік» у Донецькій і Луганській областях» [57, с. 267]. Так медіафахівці навчились працювати під обстрілами, розрізняти різноманітні види сучасного озброєння, розпізнавати наближення обстрілів, проводити інтерв'ю з жертвами війни, бути безпосередньо присутніми під час евакуації населення з зон бойових дій чи звільненні українських міст від російких загарбників, нести

відповідальність за життя та здоров’я не тільки всієї творчої групи, а ще й військовослужбовців, які є в ролі спікерів їхніх матеріалів.

Слід пам’ятати про те, що цивільне населення також постраждало вій військових дій. За останні 2,5 роки країна пережила масовий потів внутрішньо–переміжених осіб зі сходу та півдня держави. Автори практичного посібнику «Україна. Висвітлення конфлікту» акцентують на тому, що «більшість представників цивільного населення, з якими доведеться спілкуватися, пережили глибоке емоційне потрясіння. Можливо, втратили родичів та друзів, бачили і відчули на собі жорстокість, залишили свої домівки та майно. Тому багато хто з них зпантеличений та уразливий. Журналіст має бути вкрай обережним та уважним, слухаючи їхні розповіді та приймаючи рішення щодо достовірності почутого. Завжди перевіряйте інформацію про те, звідки прибула людина, що вона насправді там бачила та пережила. За допомогою ненав’язливих запитань можна дізнатися, що насправді сталося, скільки ще людей постраждало, що вони пережили. Іноді у людей є при собі фотографії або документи, з яких можна зняти копію. Іноді товариш або сусід може що–небудь прояснити або повідомити додаткові подробиці» [8, с. 23]. Вищезгадану думку ілюструє наступне зображення (Рис. 1.2.5.):

Рис. 1.2.2. Журналістські підходи до жертв війни.

Окрім цього, під час роботи з вимущено-переміщеними особами слід пам’ятати про правило «не нашкодь». Це означає, що в цих людей на тимчасово окупованій території росією можуть залишатися родичі. Тому під час інтерв’ю слід уникати емоційно-забарвллених відповідей чи категоричних суджень, щоб убезпечити їх. Насамперед, ідентифікація може відбуватися через джерело інформації, тому це важливо взяти до уваги журналістам у своїй роботі.

На думку науковця Ю. Бабенка, «Російська Федерація відома своєю активною участю в гібридній війні проти України, використовуючи для цього різноманітні засоби та методи впливу» [2, с. 23]. Ця війна має негативний вплив на морально-психологічний стан українців, що може призвести до серйозних наслідків для суспільства. Нині, в період повномасштабного вторгнення росії до України ми можемо бачити серйозні негативні результати впливу подій воєнного стану на масову поведінку, що проявляється в агресуванні чи інших ознаках нестабільної для психіки ситуації.

Гібридна війна – це форма ведення війни, яка поєднує в собі різні засоби та методи впливу, включаючи військові, політичні, економічні, інформаційні, кібернетичні та інші аспекти. Російська Федерація використовує гібридну війну проти України з метою підірвати її державність та суверенітет [10].

Основними методами гібридної війни Росії проти України є дезінформація, пропаганда, психологічний тиск, терористичні акти, фінансування та підтримка бойовиків на окупованих територіях. Ці методи спрямовані на посівання розбрату та недовіру серед українського населення, а також на підірвання морально–психологічного стану українців. А. Алімпієв у науковій праці «Особливості гібрідної війни РФ проти України. Досвід, що отриманий Повітряними Силами ЗСУ» пояснює, як виглядає загальна схема гібридної війни росії проти України: «Гібридна війна розпочинається з інформаційної війни і народних хвилювань проти діючої влади. На другому етапі відбувається просування підбурювачів, провокаторів і диверсантів під виглядом місцевого населення, які розгойдують і розжарюють ситуацію. Поступово організаційну ініціативу беруть люди, завербовані спецслужбами РФ, або навіть громадяни РФ.

Далі в ході загострення конфлікту і переходу його в збройну стадію, долучаються добровольці і найманці, фахівці зі зброї і спецназівціз РФ, які діють приховано, під виглядом місцевих ополченців, або відкрито, не приховуючи свого російського громадянства (наприклад, козаки, інтербригада тощо)» [1, с. 3]. Отже, ми бачимо, що інформаційна складова стала зброєю в руках росії. Влада використовує засоби інформації з метою впливу на масову свідомість, замінення понять та зміщення акцентів (тобто відволікання громадян рф від подій на фронті). Натомість пропонує підтримувати загарбників, виправдовуючи це т.зв. «спасінням» сусідніх територій.

Інформаційно-психологічні спеціальні операції спрямовані насамперед на досягнення конкретних результатів за допомогою поширення спеціально підготовленої інформації, впливу на емоції, настрої людей, формування громадської думки та створення хаосу. А кінцевою метою більшості спецоперацій ворога на нинішньому етапі війни є забезпечення умов для подальшої окупації України. Як відзначає Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки та оборони України, структурними компонентами таких спецоперацій є дезінформація, маніпуляція, кібератаки, применшення чи перебільшення потрібної інформації.

Гібридна війна Росії проти України має серйозний вплив на морально-психологічний стан українського населення. Серед основних наслідків такого впливу можна виділити:

- Психологічний стрес, загроза війни та терористичних актів призводить до зростання психологічного стресу серед українців, що може викликати паніку та тривогу.
- Гібридна війна створює відчуття загрози для безпеки українців, що може призвести до зменшення їхнього довіри до власної держави та системи безпеки [1].
- Завдяки маніпуляцією суспільною свідомістю російська пропаганда та дезінформація сприяють формуванню негативного ставлення до українських владних структур та підтримують розпалювання міжетнічних конфліктів [2].

- Далі розглянемо основні фактори, які російські ЗМІ використовують при формуванні та розповсюдженні інформаційно-психологічних операцій на шкоду державності України (Таблиця 1.6):

Таблиця 1.6 – Особливості проведення ІПСО засобами масової інформації росії проти України

Особливість	**Висновки**
Комплексний підхід	Росія використовує різні методи, включаючи військову агресію, пропаганду, дезінформацію та кібератаки.
Прихований характер	Росія часто приховує свою причетність до конфлікту, використовуючи нерегулярні сили та пропаганду.
Використання засобів, які порушують правила ведення війни	Росія активно використовує інформаційні операції, кібервійну та економічний тиск для досягнення своїх цілей.
Націленість на цивільне населення	Російська агресія спричинила численні жертви серед цивільного населення, руйнування інфраструктури та гуманітарну кризу.

Повномасштабне вторгнення росії до України зумовило виникнення низки серйозних викликів для різноманітних сфер функціонування держави: продовольчої безпеки, соціальної інтеграції, знизило рівень засобів існування, життя, освіти, а також гендерної рівності. За даними соціологічного дослідження, авторами якого є IMPACT Initiatives та Центр сталого миру та демократичного розвитку, «війна може призвести до того, що понад 7,1 мільйона українців опиняться за межею бідності, а ще 3,7 мільйона наблизяться до неї1 . Крім того, оціночна кількість людей, які потребують гуманітарної допомоги, зросла до 17,6 мільйона на кінець 2022 року, причому найважчі умови склалися у південно-східному макрорегіоні та в центральному макрорегіоні разом з Дніпропетровською областю» [55, с. 10].

Всі вищезгадані проблеми потребують ґрунтовного вирішення. Ми закцентуємо увагу на тематиці дослідження та проаналізуємо вплив воєнного стану на соціально-психологічногий рівень українського суспільства. Очевидно, що вагоме значення у розробці таких рішень належить професійній спільноті українських психологів, основу якої складають наукові колективи установ психологічного профілю НАПН України [75, с. 23]. Наслідки психологічних викликів наведено нижче (Таблиця 1.7):

Таблиця 1.7 – Вплив гібридної війни Росії на морально-психологічний стан українців

Вплив	**Висновки**
Стрес і тривога	Постійні обстріли, загроза вторгнення та невизначеність щодо майбутнього викликають високий рівень стресу та тривоги.
Гнів і обурення	Агресія Росії викликає гнів і обурення серед українців, які відчувають себе несправедливо атакованими.
Солідарність і єдність	Спільна боротьба проти російської агресії сприяла зростанню солідарності та єдності серед українців.
Втрата довіри	Російська пропаганда та дезінформація підірвали довіру до влади та ЗМІ.
Почуття безпорадності	Деякі українці можуть відчувати безпорадність перед обличчям переважаючої сили росії.

Гібридна війна Росії проти України є складною загрозою, яка впливає на всі аспекти життя українців.

Війна має значний вплив на морально–психологічний стан українців, викликаючи стрес, тривогу, гнів та інші негативні емоції.

Однак війна також сприяла зростанню солідарності та єдності серед українців, які об’єдналися, щоб протистояти російській агресії [9].

Гібридна війна росії проти України має серйозний вплив на морально–психологічний стан українців, що може призвести до негативних наслідків для суспільства. Для того щоб протистояти цьому впливу, важливо підтримувати

національну єдність та зміцнювати довіру до власної держави. Тільки таким чином Україна зможе вибороти перемогу у гібридній війні та зберегти свою незалежність і суверенітет.

Для того щоб зміцнити морально-психологічний стан українців і відповідно збільшити стійкість суспільства до гібридної війни, важливо вживати наступні заходи:

- Підвищення рівня обізнаності населення про методи та засоби гібридної війни допоможе уникнути маніпуляцій та дезінформації.
- Забезпечення доступу до психологічної допомоги та підтримки для тих, хто постраждав від війни, може допомогти зменшити психологічний стрес та покращити моральний стан громадян.
- Об'єднання українців навколо спільних цілей та цінностей допоможе збільшити стійкість суспільства до впливу зовнішніх загроз [24].
- Підвищення рівня критичного мислення серед населення допоможе уникнути впливу фейків та пропаганди.
- Підвищення ефективності державних інституцій, зокрема сфери безпеки та оборони, є важливим чинником для успішного протистояння гібридній війні [46].

Загальна мета цих заходів – з береження національної безпеки та суверенітету України, а також збереження морально–психологічного стану українців. Тільки шляхом спільних зусиль суспільства та держави Україна зможе подолати вплив гібридної війни та зберегти свою незалежність. Далі ми наводимо дані соціологічного дослідження, проведеного IMPACT Initiatives та Центр сталого миру та демократичного розвитку у 2023 році (Таблиця 1.8):

Таблиця 1.8 – Вплив гібридної війни Росії на морально–психологічний стан українців за 2022–2023 роки

Вплив	**2022**	**2023**	**2024**	**Висновки**
Стрес і тривога	85%	80%	75%	Постійні обстріли, загроза вторгнення та невизначеність щодо

				майбутнього викликають високий рівень стресу та тривоги.
Гнів і обурення	90%	85%	80%	Російська агресія викликає гнів і обурення серед українців, які відчувають себе несправедливо атакованими.
Солідарність і єдність	95%	90%	85%	Спільна боротьба проти російської агресії сприяла зростанню солідарності та єдності серед українців.

Гібридна війна Росії проти України мала значний вплив на морально-психологічний стан українців.

Постійні обстріли, загроза вторгнення та невизначеність щодо майбутнього викликають високий рівень стресу і тривоги.

Російська агресія також викликала гнів і обурення серед українців, які відчувають себе несправедливо атакованими [19].

Однак війна також сприяла зростанню солідарності та єдності серед українців, які об’єдналися, щоб протистояти російській агресії.

Незважаючи на значні труднощі та випробування, українці продемонстрували стійкість і рішучість у захисті своєї країни. Гібридна війна Росії завдала значної шкоди морально-психологічному стану українців, але вона також зміцнила їхню рішучість боротися за свою свободу і незалежність.

Вплив гібридної війни на морально-психологічний стан українців не є однорідним. Різні групи населення, такі як діти, жінки та літні люди, можуть відчувати різні наслідки.

Довгострокові наслідки гібридної війни для психічного здоров’я українців ще належить повністю оцінити. Однак існує ризик розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР) та інших проблем психічного здоров’я.

Міжнародне співтовариство повинно продовжувати підтримувати Україну та її народ, надаючи гуманітарну допомогу, фінансову підтримку та іншу необхідну допомогу.

Важливо документувати та розслідувати порушення прав людини та воєнні злочини, скоєні під час гібридної війни, щоб забезпечити відповідальність та запобігти майбутнім звірствам [33].

Гібридна війна Росії проти України є триваючим конфліктом, і повний вплив на морально-психологічний стан українців ще належить оцінити. Однак уже зрозуміло, що війна завдала значних страждань і має довгострокові наслідки для психічного здоров'я українського народу [39].

Військова журналістика містить низку практичних правил висвітлення подій на фронті. Зокрема, необхідно володіти достовірно та оперативно розкривати інформацію, а також враховувати законодавчі аспекти висвітлення інформації. Особливо це стосується висвітлення даних про поранених чи загиблих українських воїнів, їх в сюжеті не оголошують навіть приблизними цифрами. Цифри про загиблих ворогів оголошують лише за даними Генерального штабу. Це необхідно здійснювати для того, щоб не навіювати паніку серед громадськості, а також не надавати ворогові здійснювати підрахунки армії. Дані про втрати ворога оприлюднюються в сюжетах, дозволяється їх кількість збільшувати, на відміну від реальних даних. Це створює оптимістичні настрої у суспільстві.

Система поширення інформації для аудиторії відбувається через офіційні канали комунікації органів влади до працівників засобів масової інформації. Військова журналістика це сфера, яка потребує удосконалення аналітичних навичок, адже події з фронту відрізняються своїми наслідками, тактикою, учасниками. Журналіст аналізує дані, знімає коментарі, які мають зацікавити та проінформувати читачів або глядачів. Медійник має завжди враховувати, що новина буде показана так, як цього хоче аудиторія. Військові журналісти на фронті повинні бути частиною армії, тому військовим дуже важливо налагоджувати контакт з аудиторією, зміцнювати довіру, отримувати доступ для надання коментарів журналістам.

Мас-медіа відповідно до інформаційної політики, новинного контенту можуть бути свідками збройного конфлікту, сприяти їх деескалації та

конструктивному врегулюванню. Тому професійна робота військової журналістики полягає в тому, щоб кожен медійник розумів, які наслідки можуть статися, якщо недостовірно або неправильно висвітлити надзвичайні події або факти.

Важливо виробити військовим журналістам медіа концепцію, стратегію й індивідуальні методи, як дозволили аудиторії проаналізувати і зрозуміти військові події та їх динаміку. Також потрібно окреслити можливості для підтримання військовослужбовців, через диференційоване висвітлення, оброблені факти і сформовані шляхи вирішення збройних проблем.

Для подання громадськості достовірної та оперативної інформації, журналіст повинен взяти до уваги декілька порад. Він повинен зрозуміти, яка військова тематика найкраще сприймається аудиторією, які необхідні структурні компоненти матеріалу аби він був ефективний. Також військовому журналісту необхідно звернути увагу на провідний спектр джерел інформацій та аргументів, яким треба надати перевагу. Ще однією пріоритетною порадою є: проведення власного розслідування та створення незалежної думки військових конфліктів і подій. Ще важливо проводити аналіз протиріч, саме це сформує різнобічні погляди на військову подію.

1.3 Етичні виклики та саморегуляція журналіста під час роботи з жертвами війни

В сучасному світі журналісти виставлені перед численними етичними викликами, зокрема, під час роботи з жертвами війни. Робота з такими людьми вимагає від журналіста високої моральної та етичної відповідальності, оскільки вони можуть знаходитися в дуже вразливому стані і психологічних травм.

Одним з головних етичних принципів, які повинен дотримуватися журналіст у роботі з жертвами війни, є повага до їхньої гідності та приватності. Важливо пам’ятати, що ці люди пережили важкі та травматичні події, і вони мають право на повагу та захист своєї індивідуальності. Журналіст повинен

уникати нав’язливих питань, не втручатися в їхні особисті справи та не розголошувати конфіденційну інформацію.

Крім того, важливо зберігати об’єктивність та не уплутувати себе в ситуацію, де може виникнути конфлікт інтересів. Журналіст повинен бути об’єктивним у своїй роботі, не приховувати правду, але в той же час не використовувати трагічні події для збільшення аудиторії або особистої вигоди [36].

Для того щоб допомогти жертвам війни, журналіст може рекомендувати їм професійну психологічну допомогу та підтримку, а також надавати інформацію про можливі джерела допомоги та підтримки. Важливо також дотримуватися принципу справедливості та неупередженості, не допускаючи дискримінації та стигматизації жертв війни.

Саморегуляція журналіста під час роботи з жертвами війни є надзвичайно важливою, оскільки вона дозволяє зберегти довіру та зв’язок з цільовою аудиторією, а також запобігти можливим негативним наслідкам для жертв та для самого журналіста. Ретельне дотримання етичних принципів та саморегуляція в роботі з жертвами війни допомагають підвищити професійну репутацію журналіста та зберегти високі стандарти журналістики [13].

Для того, щоб ефективно впоратися з етичними викликами та саморегулюванням під час роботи з жертвами війни, журналісти можуть враховувати деякі важливі поради:

- Важливо співчувати та відчувати емпатію до жертв війни, але при цьому залишати об’єктивність та професіоналізм у роботі.
- При необхідності журналіст може звернутися до психологів або соціальних працівників для отримання порад та підтримки у роботі з жертвами війни.
- Дотримуватися принципу конфіденційності та не розголошувати особисту інформацію жертв без їхньої згоди.

- Журналісти повинні керуватися етичними принципами журналістики, такими як правдивість, справедливість, об’єктивність та повага до гідності особи.
- Журналісти можуть надавати жертвам війни підтримку та інформувати їх про можливі джерела допомоги.

Загалом, робота з жертвами війни є важливою та відповідальною справою для журналістів. Вони повинні дотримуватися високих етичних стандартів, проявляти емпатію та співчуття, а також враховувати індивідуальні потреби та вразливість кожної жертви. Лише таким чином можна забезпечити поважне та етичне ставлення до людей, які пережили війну, та допомогти їм відновити своє життя після трагічних подій [46].

Додатково, для успішної роботи з жертвами війни журналістам важливо враховувати індивідуальні особливості кожної людини, а також культурні та етичні аспекти. Потрібно розуміти, що жертви війни можуть мати різні думки та почуття щодо того, як їхні історії будуть висвітлені у ЗМІ. Тому важливо встановлювати відкритий та довірливий діалог з жертвами, враховуючи їхні побажання та обмеження [49]. Нижче наведені практичні поради, що унеможливлюють завдання шкоди спікерам, які пережили травмуючий досвід у зв’язку з бойовими (Таблиця 1.9):

Таблиця 1.9 – Етичні виклики для журналістів під час роботи з жертвами війни

Виклик	**Висновки**
Захист приватності	Журналісти повинні поважати право жертв війни на приватне життя, особливо коли йдеться про делікатні чи травматичні теми.
Запобігання повторній травматизації	Журналісти повинні уникати дій, які можуть повторно травмувати жертв війни, таких як розпитування про графічні подробиці або тиск на них, щоб вони розповідали свої історії.
Точне і справедливе висвітлення	Журналісти повинні прагнути до точного і справедливого висвітлення переживань жертв війни, уникаючи сенсаційності або експлуатації.

Захист джерел	Журналісти повинні захищати анонімність жертв війни, які цього просять, особливо якщо їхня безпека під загрозою.
Дотримання професійних стандартів	Журналісти повинні дотримуватися професійних стандартів, таких як принципи об'єктивності, неупередженості та чесності, при висвітленні історій жертв війни.

Під час підготовки до знімального процесу медіафахівці мають розуміти відповідальність не тільки перед героями своїх сюжетів у зв'язку з можливим реагуванням на тригери тощо, а ще й розуміт наслідки для цільової аудиторії публікацій. Так, фахівцям необхідно подумати про саморегуляцію медіа під час висвітлення тем, пов'язаних з війною. Дотримання таких підходів у роботі може суттєво знизити рівень шкоди респондентам (Таблиця 1.10):

Таблиця 1.10 – Саморегуляція журналістів під час роботи з жертвами війни

Захід саморегуляції	**Висновки**
Установлення чітких етичних керівних принципів	Журналістські організації повинні розробити чіткі етичні керівні принципи, що стосуються роботи з жертвами війни.
Навчання журналістів	Журналісти повинні проходити навчання з питань етичного висвітлення конфліктів і роботи з жертвами війни.
Створення механізмів підзвітності	Журналістські організації повинні створити механізми підзвітності, що дозволяють розглядати скарги жертв війни на неетичне висвітлення.
Співпраця з експертами	Журналісти повинні співпрацювати з експертами, такими як психологи та фахівці з прав людини, щоб отримати поради щодо етичних методів роботи з жертвами війни.
Підтримка жертв	Журналісти повинні надавати жертвам війни інформацію про ресурси та підтримку, які можуть їм знадобитися, наприклад, психологічну допомогу або юридичну допомогу.

Журналісти стикаються з унікальними етичними викликами при роботі з жертвами війни.

Саморегуляція є важливою для забезпечення того, щоб журналісти дотримувалися високих етичних стандартів під час висвітлення конфліктів і роботи з жертвами війни [51].

Співпраця між журналістами, експертами та жертвами війни є ключовою для забезпечення етичного та чутливого висвітлення конфліктів. Медіаетика відіграє вирішальну роль у забезпеченні виконання роботи в умовах воєнного часу етично та відповідально. Далі ми наведемо кілька порад, як можна уникнути небажаних результатів при зйомках в зоні бойових дій [50]:

- Медіа повинні надавати точну та надійну інформацію про війну, навіть в умовах поширення дезінформації та пропаганди. Забезпечення точної та надійної інформації забезпечить довіру від аудиторії.
- Журналісти мають поважати гідність жертв війни та уникати сенсаційності або експлуатації їх страждань.
- Слід використовувати свої навички та експертизу для виявлення та протидії дезінформації та пропаганді, які можуть бути використані для маніпулювання громадською думкою та виправдання насильства.
- Етична журналістика може сприяти діалогу та розумінню між сторонами конфлікту, надаючи платформу для різних перспектив і заохочуючи критичне мислення.
- Медіаетика відіграє важливу роль у захисті демократії та прав людини, забезпечуючи громадськість інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих рішень про війну та її наслідки.

Забезпечення дотримання медіаетики в умовах воєнного часу є складним завданням, але це має вирішальне значення для забезпечення того, щоб журналісти могли виконувати свою важливу роль з надання точної та різноманітної інформації, захисту жертв війни та сприяння діалогу та розумінню.

Крім того, журналісти повинні бути обізнаними з міжнародними стандартами щодо роботи з жертвами війни, такими як Стандарти журналістської етики та Кодекси доброї практики. Ці документи надають важливі вказівки щодо етичної поведінки журналістів у роботі з жертвами та допомагають уникнути можливих конфліктних ситуацій.

Нарешті, важливо пам’ятати, що журналісти мають великий вплив на суспільне сприйняття подій та настрої громадськості. Тому вони мають бути відповідальними за свої слова та дії, уникати сенсаційних заголовків та маніпуляційної інформації, а також підтримувати гідність та права жертв війни.

У цілому, робота з жертвами війни є складним, але дуже важливим аспектом журналістики. Журналісти повинні пам’ятати про свою етичну відповідальність, професіоналізм та співчуття у роботі з цими людьми, щоб забезпечити гідність та повагу до них у ЗМІ та суспільстві [53].

Для подальшої успішної роботи з жертвами війни журналісти також можуть враховувати такі аспекти:

- Після того, як журналіст зібрав інформацію від жертв війни, важливо надати їм підтримку та допомогу. Це може включати консультування фахівцями, направлення на необхідні ресурси або просто висловлення підтримки та співчуття.
- Медіафахівці мають унеможливлювати отримання завдання шкоди психоемоційному благополуччю спікера. Перш за все треба попередньо узгодити питання, на які особа не хоче відповідати через поважну на те причину. Наприклад, тригерні спогади чи інші травмуючі чинники.
- Журналісти повинні дотримуватися режиму конфіденційності та не розголошувати особисту інформацію жертв без їхньої згоди. Це допоможе зберегти довіру та відносини з цими людьми.
- Під час публікації матеріалів про жертв війни журналісти повинні уникати сенсаційних заголовків, маніпуляційної інформації та враховувати можливі наслідки для самої жертви.

- Журналісти можуть відігравати важливу роль у протидії стигматизації жертв війни шляхом висвітлення їхніх історій та допомоги в усуненні негативних уявлень та стереотипів [55].

Загалом, робота з жертвами війни вимагає від журналістів великої відповідальності та професіоналізму. Важливо пам’ятати про гідність та права цих людей, про їхню вразливість та потреби. Лише шляхом обережного та етичного підходу до роботи з жертвами війни журналісти можуть створити довіру та підтримку серед цих людей та суспільства в цілому.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЕТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ В ЖУРНАЛІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Аналіз порушень етичних норм в ефірі телемарафону «Єдині новини»

Телемарафон «Єдині новини», що виник як відповідь на безпрецедентну інформаційну агресію з боку Росії, з потужного інструменту консолідації суспільства та протидії ворожої пропаганди трансформувався у феномен українського медіапростору. Цей проект, який ще на початку створення називали «інформаційним ППО» та «телерадіодивом», незважаючи на свою значущість та претензії на роль головного джерела інформації в країні, стикається з серйозними професійними випробуваннями. Відтак, у відповідь на безпрецедентні інформаційні виклики громадська організація «Детектор медіа» ініціювала систематичне медіадослідження телемарафону «Єдині новини». Цей дослідницький проект, розпочатий 21 березня 2022 року, має на меті об'єктивну оцінку дотримання професійних стандартів журналістики в умовах воєнного стану та аналізу інформаційного простору, що формується телемарафоном. В основі моніторингу лежить комплексний підхід, що базується на «Методології моніторингу телевізійних і радійних програм ГО «Детектор медіа» з урахуванням специфіки воєнного часу.

Симбіоз зусиль провідних українських телеканалів, об'єднаних у рамках телемарафону «Едині новини» , мав би гарантувати високу якість контенту та неухильне дотримання професійних стандартів. Проте, систематичні моніторингові дослідження ефірів у період з 2022 року по сьогодні виявляють декструктиви у питанні дотримання журналістських стандартів та етичних норм. Динаміка довіри до телемарафону демонструє негативну тенденцію, оскільки, у 2023 році йому довіряли 43% опитаних, відтак, у 2024 році цей показник

зменшився до 36%. Водночас, рівень недовіри зріс з 38% у грудні 2023 року до 47% у 2024 році (Рис. 2.1.1.):

Рис. 2.1.1. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС), всеукраїнське опитування громадської думки «Омнібус

Значна частина порушень професійних стандартів веде до дедалі більшого спотворення інформаційної картини сьогодення. Як результат – продовження падіння глядацької довіри до марафону. Загальна кількість порушень стандартів у телемарафоні зростає з кожним звітнім кварталом 2024 року і хоч зростання й невелике (на 2%), але виразною є загальна тенденція до погіршення якості ефіру марафону (Рис. 2.1.2, Рис. 2.1.3.):

СТАНДАРТ	1+1	ICTV	ІНТЕР	РАДА	ПЕРШИЙ	МИ-УКРАЇНА	ВСІ КАНАЛИ
Відокремлення фактів від думок	2454	2472	2281	1391	493	1602	10693
Достовірність	889	658	820	734	452	814	4367
Точність	388	286	270	267	178	309	1698
Повнота інформації	87	68	91	184	46	314	790
Доступність подачі інформації	54	37	53	74	48	59	325
Баланс думок	0	4	3	21	1	7	36
Оперативність	9	0	6	14	3	4	36
Етичні порушення	0	5	0	8	0	1	14
Загалом порушень стандартів	**3882**	**3530**	**3524**	**2693**	**1221**	**3110**	**17960**

Рис. 2.1.2. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за січень-березень 2024 року.

РІЗНОВИД ПОРУШЕННЯ СТАНДАРТУ	1+1	ICTV	ІНТЕР	РАДА	ПЕРШИЙ	МИ-УКРАЇНА	ВСІ КАНАЛИ
Відокремлення фактів від думок	1823	2179	2069	1284	210	1631	9196
Достовірність	770	725	751	573	184	642	3645
Точність	333	268	227	297	76	268	1469
Повнота інформації	70	49	59	264	22	281	745
Доступність подачі інформації	52	41	74	79	19	60	325
Оперативність	3	2	3	4	0	1	13
Баланс думок	5	0	0	1	0	1	7
Етичні порушення	0	1	1	0	0	0	2
Загалом порушень стандартів	**3056**	**3265**	**3184**	**2502**	**511**	**2884**	15402

Рис. 2.1.3. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за квітень-червень 2024 року.

У контексті воєнного конфлікту етичні норми журналістської діяльності проявляють особливу актуальність та вимагають ретельного аналізу. Серед ключових аспектів, що потребують пильної уваги, слід виділити наступні:

1. Баланс між правом громадськості на інформацію та національною безпекою: необхідність оперативного інформування суспільства про події, що мають суспільне значення, має бути збалансована з урахуванням результатів ризиків для національної безпеки та оборони.

2. Дилеми використання шокового контенту: висвітлення трагічних подій та людських причин вимагає відповідного підходу, зваженого використання біологічних матеріалів та поваги до людської гідності.

3. Делікатність у висвітленні імені жертви: оприлюднення імені загиблих та постраждалих потребує особливої чутливості та врахування інтересів сімей жертв.

4. Стандарти ідентифікації злочинців: у процесі висвітлення воєнних дій необхідно дотримуватися балансу між правом громадськості на інформацію

та презумпцію невинуватості, уникаючи передчасних висновків та упередженості.

5. Гарантування конфіденційності джерела інформації: захист джерел інформації є одним з основоположних принципів журналістської етики, що набуває особливого значення в умовах військового конфлікту, коли розкриття джерела може наражати їх на небезпеку.

Далі проаналізуємо динаміку еитчних порушень в ефірі загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини». У першому кварталі поточного року було зафіксовано ряд етичних порушень у телемарафоні на трьох каналах.

ICTV та СТБ: в ефірі 12 лютого було анонсовано показ сюжету про операцію з порятунку поранених з «Азовсталі». Однак, глядачам продемонстрували лише фрагмент історії, запропонувавши переглянути повну версію на YouTube–каналі «Факти тижня». Це є порушенням етичних принципів, оскільки значна частина аудиторії телемарафону не має доступу до інтернету, а отже, була позбавлена можливості ознайомитися з повним матеріалом. Дана ситуація може розцінюватися як маніпуляція та обман глядачів з метою збільшення трафіку на YouTube–каналі.

Канал «Рада»: у висвітленні кримінальних справ проти бізнесменів Ігоря Мазепи та Ігоря Гринкевича канал «Рада» продемонстрував упередженість. Новини, гостьові розмови та прямі включення з суду були спрямовані на формування негативного образу обвинувачених, що є порушенням принципу презумпції невинуватості та балансу думок.

«Ми – Україна»: аналогічним чином, канал «Ми – Україна» також допустився однобічного висвітлення справи Ігоря Гринкевича, порушивши принцип неупередженості.

У другому кварталі цього року зафіксовано два випадки порушення етичних норм в ефірі телемарафону:

ICTV з СТБ: у тижневику було використано аудіозапис розмови депутата Держдуми Росії Гурульова з нецензурною лайкою без відповідного звукового

маскування. Цей матеріал транслювався у денний час, коли його могли бачити діти. Враховуючи, що оригінальний вихід тижневика відбувся у неділю, у редакції було достатньо часу для того, щоб вжити відповідних заходів для цензурування ненормативної лексики перед повторним показом у телемарафоні.

«Інтер»: в ефірі каналу під час інтерв'ю з народною депутаткою Оленою Шуляк щодо законопроєкту про мобілізацію засуджених було використано відеоматеріали, на яких зображені чинні військовослужбовці та особи, що проходять медичну комісію. Використання цих кадрів для ілюстрації сюжету про мобілізацію засуджених є маніпуляцією та порушенням прав людини на недоторканність зображення, оскільки глядачі можуть асоціювати військовослужбовців із засудженими.

Якщо аналізувати звітній квартал, то варто зазначити, що телемарафон і далі підтримує тенденцію мінімізації порушень етичних норм журналістами в українському медіа–просторі. Зокрема, зафіксовано один випадок, коли телеканали **ICTV та СТБ** 8 липня в ефірі телемарафону показали шокове відео порятунку важкопораненої жінки з місця влучання ракети в багатоповерхівку на Сирці. Крім самої шокової картинки, вкрай шоковим був і інтершум *(*Рис. 2.1.4.):

Рис. 2.1.4. Скріншот з ефіру телемарафону «Єдині новини»

25 липня чимало українських видань поширили інформацію про особу, яку прокуратура підозрює у вбивстві мовознавиці та політикині Ірини Фаріон, та

оприлюднили фото підозрюваного, яке раніше не фігурувало в медіа. Варто зазначити, що **ICTV з СТБ** одні з перших, хто звернувся в ефірі по коментар до юристів та експертів, щоб з'ясувати, чи не порушуються при цьому права підозрюваного, оскільки, на той час медіа розкрили деталі, яких не мали розкривати ані за законом, ані з точки зору етики.

У контексті економічної теорії та практики монополізація медіа–простору неминуче призводить до деградації якості контенту, що прямо знаходить підтвердження у феномені телемарафону. Парадоксально, але замість застосування антимонопольних заходів, держава входить до прямо протилежної стратегії, збільшуючи фінансову підтримку телемарафону. Зокрема, згідно з офіційними даними, у 2022 році на виробництво телемарафонів «Єдині новини» та «FreeДом», а також програми для телеканалу «Дім» із бюджету витратили майже 400 млн грн (Рис. 2.1.5.):

Код програмної класифікації видатків та кредитування державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету	Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд					Спеціальний фонд					Разом:
			Всього	*видатки споживання*	з них: оплата праці	з них: комунальні послуги та енергоносії	*видатки розвитку*	Всього	*видатки споживання*	з них: оплата праці	з них: комунальні послуги та енергоносії	*видатки розвитку*	
3603020	0380	Забезпечення формування та функціонування системи безоплатної правової допомоги	491 466,0	491 466,0	357 291,1	14 026,6							491 466,0
3603030	0380	Оплата послуг та відшкодування витрат адвокатів з надання безоплатної вторинної правової допомоги	311 999,0	311 999,0									311 999,0
3609000		***Державна архівна служба України***	**222 758,1**	**214 060,1**	**164 237,7**	**6 822,4**	**8 698,0**	**26 806,8**	**26 485,8**	**16 180,1**	**1 206,5**	**321,0**	**249 564,9**
3609010	0133	Керівництво та управління у сфері архівної справи	22 974,4	22 974,4	18 054,4	341,5							22 974,4
3609020	0150	Наукова і науково-технічна діяльність у сфері архівної справи та страхового фонду документації	8 698,0				8 698,0	125,0				125,0	8 823,0
3609030	0133	Забезпечення діяльності архівних установ та установ страхового фонду документації	191 085,7	191 085,7	146 183,3	6 480,9		26 681,8	26 485,8	16 180,1	1 206,5	196,0	217 767,5
3800000		**Міністерство культури та інформаційної політики України**	**8 686 222,7**	**8 665 034,1**	**1 332 824,0**	**72 463,7**	**21 188,6**	**485 579,4**	**416 097,7**	**40 019,8**	**16 090,2**	**69 481,7**	**9 171 802,1**
3801000		***Апарат Міністерства культури та інформаційної політики України***	**7 032 214,0**	**7 032 214,0**	**1 248 372,2**	**69 537,9**		**483 700,2**	**415 718,5**	**39 959,3**	**15 878,9**	**67 981,7**	**7 515 914,2**
3801010	0830	Керівництво та управління у сфері культури та інформаційної політики	131 422,4	131 422,4	100 636,6	2 783,9							131 422,4
3801020	0830	Виробництво та трансляція телерадіопрограм для державних потреб, збирання, обробка та розповсюдження офіційної інформаційної продукції, фінансова підтримка системи державного іномовлення України	1 934 977,9	1 934 977,9									1 934 977,9
3801030	0850	Здійснення заходів у сфері захисту національного інформаційного простору	40 500,0	40 500,0									40 500,0
3801050	0921	Надання освіти закладами загальної середньої та позашкільної освіти державної форми власності, методичне забезпечення діяльності закладів освіти	210 046,2	210 046,2	155 904,4	11 702,2		1 408,6	1 408,6	909,4	46,6		211 454,8
3801070	0950	Підвищення кваліфікації, підготовка кадрів акторської майстерності для національних мистецьких та творчих колективів	13 427,5	13 427,5	10 526,7	189,8		3 931,3	3 931,3	2 176,7	500,0		17 358,8

38

Рис. 2.1.5. Бюджет на виробництво «Єдиних новин», «FreeДом», програм телеканалу «Дім» за 2022 р.

При цьому, тоді на 2023 у бюджеті для виробництва телеконтенту заклали майже 2 млрд грн. Водночас, за даними Відкритого бюджету, план виконали не повністю й освоїли 1,5 млрд грн (Рис. 2.1.6):

3801000	Апарат Міністерства культури та інформаційної політики України	7 534 359 200.00	7 835 246 695.94	6 402 830 899.21	81.71
3801010	Керівництво та управління у сфері культури та інформаційної політики	131 422 400.00	131 422 400.00	107 438 582.89	81.75
3801020	Виробництво та трансляція телерадіопрограм для державних потреб, збирання, обробка та розповсюдження офіційної інформаційної продукції, фінансова підтримка системи державного іномовлення України	1 934 977 900.00	1 812 849 900.00	1 511 803 642.78	83.39
3801030	Здійснення заходів у сфері захисту національного інформаційного простору	40 500 000.00	38 850 000.00	12 032 642.36	30.97
3801050	Надання освіти закладами загальної середньої та позашкільної освіти державної форми власності, методичне забезпечення діяльності закладів освіти	211 454 800.00	220 700 667.00	190 990 211.40	86.53
3801070	Підвищення кваліфікації, підготовка кадрів акторської майстерності для національних мистецьких та творчих колективів	17 358 800.00	13 984 560.00	8 739 552.04	62.49
3801100	Здійснення культурно-мистецьких заходів національними творчими спілками та Всеукраїнським товариством "Просвіта"	20 997 100.00	20 997 100.00	12 418 369.80	59.14
3801110	Фінансова підтримка національних театрів	1 308 033 200.00	1 308 033 200.00	1 178 532 030.99	90.09

Рис. 2.1.6. Виконання плану бюджету на виробництво «Єдиних новин», «FreeДом», програм телеканалу «Дім» за 2022 р.

Бюджет 2024 року передбачає скорочення фінансування телемарафону до 1,5 млрд грн., однак, зважаючи на тенденцію до перевищення запланованих витрат, існує ризик, що фактичні видатки можуть перевищити показники минулого року, що призводить до неефективності розподілу бюджетних ресурсів. З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, державне підприємство «Мультимедійна платформа іномовлення України» (ДП «МПІУ») та державний телеканал «Рада» спільно витратили 1,21 млрд грн на виробництво контенту для телемарафонів. Найбільшим підрядником на 2024 рік стало ТОВ «Ми – Україна», яке отримало контракт на суму 190 млн грн.

Вважаємо, що враховуючи обмеження бюджетних ресурсів та падіння рівня довіри до телемарафону, доцільно розглянути альтернативні варіанти використання цих коштів. Наприклад, переспрямування фінансування на потреби оборонного сектору може мати більш вагомий позитивний ефект для держави в умовах воєнного стану. Але 15 квітня 2р024 оку Прем'єр–міністр України Денис Шмигаль відхилив петицію про перенаправлення коштів з телемарафону «Єдині новини» та телеканалу «FreeДом» на потреби армії, аргументуючи це важливістю інформаційної безпеки в умовах війни. У відповідь

Європейська федерація журналістів (EFJ) у межах проєкту Швидкого реагування на свободу ЗМІ (MFRR) закликала українську владу переглянути формат телемарафону та розглянути можливість його закриття.

Крім того, організація «Репортери без кордонів» (RSF) висловила стурбованість щодо телемарафону «Єдині новини» та його впливу на медіа–ландшафт України, що оприлюднила керівниця відділу Східної Європи та Центральної Азії RSF Жанна Кавельє. RSF закликав український уряд відмовитися від цього формату, аргументуючи це низькими рейтингами, критикою з боку громадянського суспільства та загрозою плюралізму. Зокрема, RSF у своїй заяві акцентували, що саме збільшення фінансової підтримки громадських і незалежних ЗМІ зараз є пріоритетом.

Далі доцільно навести практичні рекомендації щодо уникнення порушення етичних норм в ефірі загальноукраїнського інформаційного телемарафону «Єдині новини». Системні порушення журналістських стандартів та етичних норм мають руйнівний вплив на аудиторію, сприяючи дезінформації, маніпуляції, емоційній дестабілізації, підриву довіри до медіа та посиленню соціальної напруги. Відтак, реальність сьогодення вимагає від нас впровадження дієвих заходів, що сприятиме підвищенню якості та етичності телемарафону, зміцненню довіри громадян до медіа та формуванню відповідальної та професійної журналістики в Україні.

Забезпечення незалежності та плюралізму медіа є важливою умовою для уникнення етичних порушень у телемарафоні, що передбачає:

- відсутність державного втручання у роботу медіа;
- різноманітність думок та точок зору;
- конкуренція між телеканалами.

Підвищення рівня медіаграмотності аудиторії є ще одним важливим фактором у запобіганні етичних порушень у телемарафоні, що передбачає:

- навчання аудиторії критичному мисленню;
- розуміння етичних стандартів журналістики;

- участь у громадському контролі медіа.

На наш погляд, найрезультативнішим інструментом у забезпеченні етичності телемарафону є створення ефективних механізмів саморегуляції та громадського контролю. В підтвердження позиції, Джилліан МакКормак, директорка Internews в Україні, підкреслює важливість саморегуляції в медіа та її позитивний вплив на фінансову стабільність медіа організацій під час обговорення «Саморегулювання в медіа: що потрібно зробити, щоби воно стало цінністю для медіа?». «Саморегуляція – це бути прозорими щодо цінностей перед людьми, з якими ви працюєте і для яких ви працюєте», – сказала вона.

У травні цього року Комісія з журналістської етики презентувала друге видання посібника «Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні». Це видання є актуальним та важливим інструментом для журналістів та медіа організацій, які прагнуть дотримуватися професійних етичних стандартів в умовах війни. Крім того, Андрій Куликов, голова Комісії з журналістської етики, звернувся до медіа із закликом розмістити на своїх сайтах інформацію про роботу згідно з Кодексом етики та контактні дані для звернень у разі виявлення порушень, що сприятиме підвищенню прозорості та підзвітності медіа перед аудиторією.

Безумовно, варто зазначити про комплексне застосування інноваційних методів разом із традиційними механізмами саморегуляції та громадського контролю, що набуває в умовах інформаційної війни та гібридних загроз особливої актуальності. Цікавим та нагальним варіантом, на наш погляд, є використання штучного інтелекту для моніторингу етичних порушень, що дає змогу автоматично аналізувати великі обсяги медіа–контенту для виявлення потенційних порушень, таких як мова ворожнечі, дискримінація, плагіат. Застосування алгоритмів обробки природної мови (NLP), машинного навчання та комп’ютерного зору забезпечує ефективність та швидкість аналізу, виявлення прихованих порушень та зменшення суб’єктивного фактору.

2.2 Документальний проєкт «Ангели Перемоги» як показник роботи з жертвами війни

Телеканал МТМ є муніципальним засобом масової інформації в Запоріжжі, до сітки мовлення якого входять не тільки інформаційні матеріали, а також налічуються програми різножанрової тематики. Серед проєктів, що стосуються воєнної тематики слід виокремити «Ангели перемоги». Це серія документальних програм, кожен епізод якої висвітлює біографічні відомості, цивільне життя та військові будні військовослужбовця.

У дослідженні ми хочемо розглянути цей проєкт як приклад практичної діяльності журналіста під час воєнного стану та виклики, які пов'язані із проведенням інтерв'ю з людьми, що мали психологічну травму через певні події внаслідок збройної агресії Росії на територію України.

Перш ніж перейти до аналізу медіаконтенту, хочемо продемонструвати результати дослідження провідного польського центру аналітики IMPACT Initiatives та Центру сталого миру та демократичного розвитку щодо оцінки впливу війни на громадян України. Перш за все, звернемо увагу на фактори, які найбільше сприяли негативним змінам ментального здоров'я українців.

Так, втрата будинку через російські обстріли, вимушений переїзд до іншого помешкання чи міста, тимчасове чи постійне незабезпечення базових потреб людей тощо – все це зумовило дестабілізацію як на індивідуальному стані нервової системи. Окрім цього, ситуація мала вплив на загальнонаціональному рівні (Рис. 2.2.7):

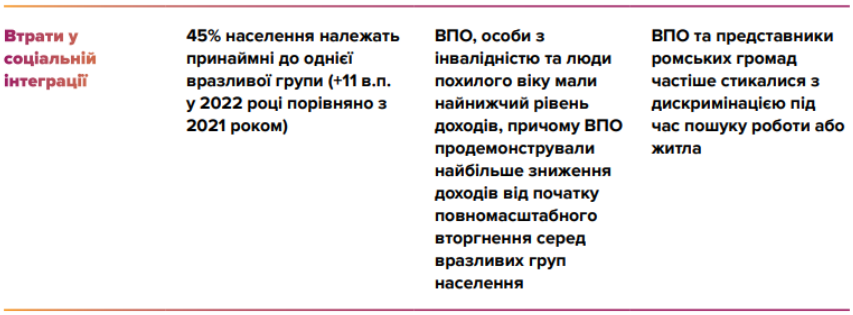

Рис. 2.2.1. Ілюстрація результатів опитування IMPACT Initiatives та Центру сталого миру та демократичного розвитку.

З огляду на зростання кількості громадян України, які входять до вразливих категорій населення, широкої популярності набувають практики правильної взаємодії в соціумі. Передусім це стосується медіафахівців, які дотичні до спілкування з жертвами війни. Воєнний стан в Україні порушив перед редакторським колективом етичні питання. Ми переконані, що узгоджування об'єктивності та толерантності в журналістиці допомагає створити збалансований та різноманітний підхід до висвітлення подій та сприяє розвитку відкритого та демократичного суспільства.

Саме тому ми хочемо проаналізувати комунікацію з аудиторією та спікерами з огляду на етичну складову роботи журналіста. Продакш проєкту «Ангели Перемоги», що виходив в етері КП «МТМ», передбачає спілкування із вдовами, дітьми, які втратили батька, родичами загиблого. Це створює певні обмеження та складнощі в роботі медіафахівця, тому журналіст має вибудувати роботу так, щоб виконати поставлене завдання з дотриманням професійних стандартів та водночас не нашкодити психологічному стану спікерів.

Про це слід думати ще на етапі попереднього контакту з особами з числа членів родини загиблого воїна. Наприклад, під час телефонного дзінку чи особистої зустрічі не слід:

- акцентувати увагу на їхній втраті без необхідності;
- занадто проявляти свої емоції, коли рідні не можуть стримати сліз. Проте не варто зовсім їх стримувати;
- ставити запитання, що можуть викликати розпач, сум чи плач в людини. Однак спікера треба попередити, що під час інтерв'ю ви можете запитати про обставини загибелі чоловіка/брата/сина. При цьому обов'язково наголосіть на тому, що людина має право не відповідати на них, якщо не захоче чи не зможе це зробити.

Натомість варто зробити наступне:

- окреслити як проходитиме процес зйомки, тому що, зазвичай, для пересічного спікера це може бути великим стресом;

- пояснити до яких наслідків може призвести публікація матеріалу. Особливо для родичів, які залишились на тимчасово окупованих Росією територіях України.

Безпосередньо на знімальному майданчику під час запису слід уважно слідувати за ходом розмови та емоціям людей. В більшості випадків при першій же згадці про загиблого воїна, в рідних починають накопичуватись емоції. Прикладом може слугувати наступний стоп-кадр одного із випусків документального проєкту «Ангели Перемоги» (Рис. 2.2.8):

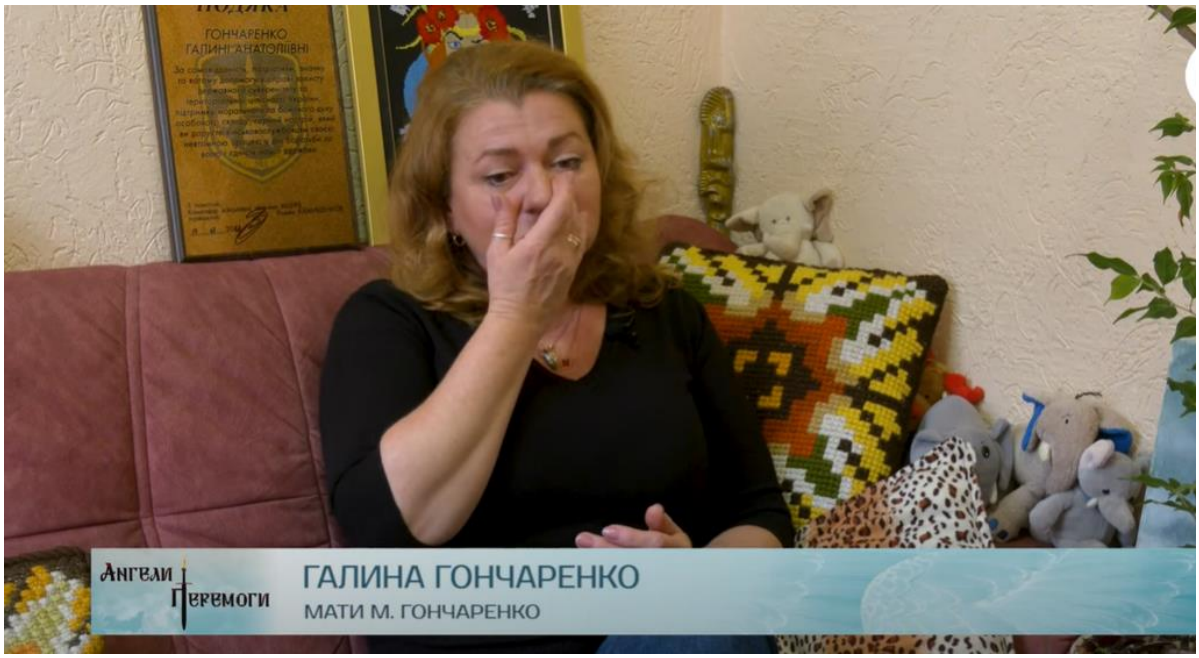

Рис. 2.2.2. Приклад емоційно складної зйомки

Журналісту слід коригувати запитання, аби не ввести спікера у ще більш пригнічене становище та не спровокувати реакцію на тригери. Конкретно в цьому випадку інтерв'юєру довелось обирати між професійним обов'язком здобувати інформацію в повному обсязі та людськими цінностями, що передбачало не ініціювати розмову про болюче, а просто слухати все, про що здатен говорити спікер. В результаті, мати загиблого, Галина Гончаренко, розповіла всі необхідні деталі про пожертву її сина на фронті під час бойового

завдання, завдяки чому матеріал набув фактичного наповнення, та водночас не піддавалась нетактовному розпитуванню зі сторони репортера.

З практичного досвіду можемо сказати, що журналісти часто задаються питанням чи варто примушувати травмовану особу говорити про її травматичний досвід. Психологи–укладачі довідника «Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців» радять уникати нагадування про тригерні моменти. Проте, за словами психотерапевтки, кандидатки педагогічних наук та авторки наукової статті «Функціональний аналіз професійної діяльності як основа впровадження компетентнісного підходу щодо підготовки фахівців з журналістики та інформації» Яни Фруктової, завданням журналістики є служіння суспільству правдою та відображення соціальної дійсності [79, с. 4]. Так, медійні публікації є рушієм змін. Передусім матеріали, створені на військову тематику, бо саме вони є документуванням воєнних злочинів Російської Федерації на території України.

З огляду на це, вразливі категорії населення стають головними героями сюжетів, репортажів, нарисів тощо. Журналіст повинен знати кілька основних правил, щоб не нашкодити спікерам. Ба більше, під час інтерв'ю він має бути готовим до того, що може зустрітися із недовірою, скептицизмом, відстороненням, знеціненням, а інколи й агресією постраждалого. Тому ми закцентуємо увагу на поведінці журналіста під час зйомок документального проєкту «Ангели Перемоги».

Знімальний процес був побудований на принципах, якими керувався репортер задля створення довірливих відносин зі спікером. А саме:

- не намагався викликати якомога більше емоцій задля підвищення охоплень кінцевого продукту;
- не стигматизував вразливі категорії людей;
- не знецінював почуття осіб;
- не тяжів до сенсаційності, незважаючи на розповідь про події, що відбувалися у блокадному Маріуполі.

Завдяки цьому закадровий текст не містить жодних ознак суб'єктивності, проте окреслює події, згадка про які необхідна з огляду висвітлення теми повномасштабного вторгнення. Перевірити виконання вищезгаданих принципів можна, проаналізувавши уривок матеріалу із випуску документального епізоду програми «Ангели Перемоги» (Рис. 2.2.9):

ЗА КАДРОМ Того дня Михайло пожертвував собою, врятувавши десятки побратимів. Посмертно його нагородили орденом «За мужність» III ступеня. Також у Запоріжжі встановили кілька меморіальних дошок із зображенням героя, одна з яких - на будинку, де мешкав Михайло.

Рис. 2.2.3. Закадровий текст випуску проєкту «Ангели Перемоги».

Вагомою складовою виваженого журналістського тексу також є відсутність мови ворожнечі. Не зважаючи на особистісне ставлення журналіста до російських окупантів, в кінцевому результаті матеріал був збалансований: журналіст не використав лексеми мови ворожнечі, не дискримінував певні групи людей, створив програму відповідно до стандартів журналістики. Прикладом може слугувати наступний уривок, де змальовуються події ООС та повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України (Рис. 2.2.10):

НАЧИТКА (хроніка):

Російська збройна агресія проти України почалася з вторгнення в Крим наприкінці лютого 2014 року. Навесні того ж року на сході України спалахнула війна з окупантами, яким вдалося захопити частину Донецької та Луганської областей. Протягом наступних років збройне протистояння на Донбасі тривало з різною інтенсивністю. 24 лютого 2022 року сталося широкомасштабне вторгнення Росії в Україну. Після масованих ракетних ударів російські війська у кількох місцях перейшли український кордон і почали наступ на Харків, Чернігів, Суми, Київ, Херсон, Запоріжжя та інші населені пункти. Проте, завдяки діям української армії та сил самооборони російські агресори зазнали великих втрат у живій силі та техніці. Ворог був зупинений у просуванні вглиб українських територій і подекуди вибитий з України. Станом на лютий 2024 року тимчасово окупованими залишаються значні райони Херсонської, Запорізької, Луганської, Донецької областей. Визвольна війна українського народу триває.

Рис. 2.2.4. Підводка випуску проєкту «Ангели Перемоги».

Як бачимо, тут викладено інформацію фактологічно з дотриманням хронології подій та уникненням демонізації чи дегуманізації ворога.

Для підтвердження думки радимо розглянути ще один приклад з практичної діяльності журналіста. В одному із випусків проєкту «Ангели Перемоги» зйомка проводилася за участі неповнолітніх, так як вони були учнями загиблого воїна В'ячеслава Ганніча. Процес налаштування на інтерв'ю та спілкування з підлітками уподібнений до спілкування з дорослими людьми, проте має деякі особливості:

- обов'язкова домовленність про відсутність запитань, які викликають у її пам'яті біль через пережиті травматичні події. А в разі, якщо дитина погодилась на розповідь про них, але безпосередньо під час інтерв'ю має різку емоційну реакцію – проговорюйте можливість паузи чи скасування запису;
- у разі, коли дитина розгубилась під час інтерв'ю та не може пригадати певні обставини – не змушуйте її продовжувати;
- в розмові зорієнтуйтеся на позитивні спогади учнів про викладача. Це сприятиме невимушеній атмосфері та урізноманітить текст матеріалу, тому що розповідь стосуватиметься не сухих фактів, а конкретних ситуацій та рис характеру загиблого воїна, які він проявляв за присутності дітей, в неформальній обстановці поза уроками тощо.

У цьому й полягає етична сторона роботи журналіста – сприяти взаєморозумінню та взаємоповазі на знімальному майданчику. Адже без прояву людських цінностей спікери можуть закритись у собі через напружену та надто офіційну обстановку навколо. Тому важливо вміти попередньо налаштувати людей на розмову та не втратити зваженості у словах під час інтерв'ю.

Особливо складною з моральної точки зору робота може виявитися з дітьми. Зокрема, якщо вони є жертвами війни, пережили травмуючий досвід чи були вимушені покинути дім через тимчасову окупацію російськими військовими населених пунктів в Україні. З 1 квітня 2023 року набрав чинності новий Закон України «Про медіа», в якому міститься регулювання, що стосується публікацій, де фігурують діти.

Саме дитяча психіка найбільш вразлива до подій, що війбуваються в період війни в країні, бо вона ще не є сформованою достатньо, аби частково чи повністю абстрагуватись від них. Однак виключати родь неповнолітніх в інформаційних матеріалах засобів масової інформації щодо подій війни не можна з тієї причини, що іноді чи не єдиними свідками травмуючих ситуацій є саме вони. Журналісту перед роботою слід оцінити рівень внеску подібного матеріалу до ходу документування воєнних злочинів росії в Україні та водночас потенційну шкоду морально–психологічному стану дитини в разі інтерв'ю.

У таких випадках відповідальність за всі оприлюднен матеріали лежить на редакції та безпосередньо на авторі публікації. Неповнолітній громадянин України може погодитись на зйомку з особистих міркувань. Проте, важливо пам'ятати та слідувати кільком правилам:

- зйомку за участі неповнолітніх журналіст має право проводити виключно після письмового погодження батьків (опікунів чи найближчих родичів);
- спікеру треба пояснити його права. Він має право на конфіденційність та нерозголошення свого ім'я, прізивща та по–батькові;
- неповнолітній може не розповідати деталей травмуючої ситуації, які залишились тригерами для нього;
- дитина має розуміти, що інтерв'ю може призупинитись або закінчитись в будь-який момент, який стане некомфортним для нього. Це є вагомою причиною.

Повертаючись до одного із випусків документального циклу проєкту «Ангели Перемоги», хочемо продемонструвати фрагмент із синхрону школяра (Рис. 2.2.11):

СХ МИХАЙЛО МАРТИНЮК - ВИХОВАНЕЦЬ ВЯЧЕСЛАВА
відео - 00002
03.06 - Він водив нас на Джурі на стрільби. Ми з пневматичних гвинтівок з ним стріляли. - 03.12 **СКЛ** 03.42 - Все так цікаво відбувалося, що він пояснював нам, не сказав би, що загрозливо, якось нав'язливо. Пояснив, поставивши це в наш інтерес. І от тоді, мені здається, я аа вкотре переконався вже більш впевнено, що він вміє себе поводити, спілкуватися з дітьми правильно. Себе поставити перед дітьми, аби викликати повагу до себе. - 04.15

Рис. 2.2.5. Підводка випуску проєкту «Ангели Перемоги».

Контекст зйомки стосувався інтерв'ю із вихованцями загиблого воїна, який до початку повномасштабного вторгнення викладав фізичну культуру в одній зі шкіл Запоріжжя. Учні, які погодились на зйомку, були попереджені про їхні права та можливу відмову від інтерв'ю. Синхрон, що представлений вище, містить ім'я та прізвище спікера, проте це було погоджено з ним попередньо.

Якщо говорити про емоційну складову інтерв'ю, то в цьому випадку слід звернути увагу на текст синхрону. Він написаний дослівно зі слів спікера, а отже свідчить про те, що підліток не проявляв інтенсивний смуток чи навіть плач. З цього можна зробити висновок з приводу професійності побудови процесу інтерв'ю, де автор емоційно не тисне на інтерв'юйованого, а дає йому можливість самому розповісти спогади про вчителя.

Робота з дітьми у подібних випадках, які можуть завдати їм психологічної шкоди має попередньо продумуватись журналістом. Далі ми хочемо показати ще один фрагмент випуску проєкту «Ангели Перемоги», який містив у собі інтерв'ю з найріднішими людьми загиблого воїна, а саме – з донькою. Вона не є повнолітньою, тому медіафахівець мав сформувати індивідуальний підхід до соби, аби не нашкодити їй, але водночас намагатися максимально розкрити тему стосунків батька та дитини.

Насамперед, автор обрав для себе підхід, який реалізував у кілька етапів:

- Попередня зустріч/телефонна розмова з сім'єю загиблого українського військовослужбовця про хід інтерв'ю, його тривалість, тему, реквізит (речі воїна, що залишились в сім'ї після його загибелі);

- Розмова про основні запитання, які ставитиме журналіст під час зустрічі. При цьому було наголошено про те, що небажання відповідати на частину з них – це право спікера. Окрім того, було загадано про додаткові уточнюючі запитання безпосередньо під час бесіди, які до неї неможливо спрогнозувати, проте вони мають місце бути;
- Емоційна сторона розмови не нагадувала спікерам про трагічність ситуації. Навпаки, журналіст намагався наголосити на тому, що під час інтерв'ю доньці варто згадувати теплі моменти з батьком, які вона найбільш запам'ятала та цінує.

Так, безпосередньо на знімальному майданчику журналіст сприяв атмосфері, що «відкрила» б спікерів по відношенню до нього. Не слід починати зустріч з родичами загиблого з розмов про трагічну звістку. Зазвичай бесіда починається з банально простих фраз на кшталт: «Як ви себе почуваєте», «Як ваше здоров'я». Це налаштовує спікерів на невимушеність та не зобов'язує їх до надто офіційного діалогу. Адже зйомки проєкту «Ангели Перемоги» передбачають life–формат, а не суху інформаційну довідку про біографію загиблого воїна.

Наступний скріншот одного із випусків проєкту «Ангели Перемоги» доводить невимушену атмосферу на зйомках, навіть попри травмуючий досвід підлітка (Рис. 2.2.12):

Рис. 2.2.6. Скріншот випуску проєкту «Ангели Перемоги».

На обличчі Софії видно посмішку. Це говорить про її відкритість та згадку лише про хороші чи навіть веселі моменти, що були в сімейному житті. Це є невід'ємною частиною біографії Героя. Втім, наприкінці зйомки журналіст мав необхідність поставити запитання про те, як донька дізналась про загибель батька. Варто зауважити, що запитання не було покликане дізнатись обставини загибелі, а грунтувалось лише на потребі сконструювати обставини, які послідували після травмуючої події. Це є необхідним в рамках проєкту, який не тільки показує хронологію життя воїна, а ще й має змушувати український та міжнародний соціум задумаитсь над наслідками повномасштабного вторгнення росії на територію України.

До слова, вищевказаний факт має неабияку цінність в документуванні війни в Україні. Журналісти працюють не лише на українську авдиторію, а ще й закордонну. Тут виникає потреба передати емоції та почуття людей, які втратили дім, рідних людей, віру в майбутнє. Зазвичай саме емоційна складова (якщо ми не беремо документальну основу як незаперечний факт впливу на іноземців) змушує західних партнерів осягнути весь руйнівний вплив росії на Україну. Це спонукає до певних дій, які можуть допомогти протистояти ворогу, а не тільки вислювлювати слова підтримки.

Окрім того, необхідність саморегуляції журналістів під час роботи в умовах воєнного часу полягає у забезпеченні об'єктивності та правдивості інформації, яка транслюється громадськості. Важливо уникати поширення фейків та маніпуляційної інформації, яка може спричинити паніку серед населення та сприяти втраті довіри до медіа. Репортерам слід враховувати, що війна є складною та чутливою темою, тому необхідно бути обережними у виборі слів та образів, а тим паче фото– та відеоматеріалів, щоб не порушувати приватність та гідність людей, що потрапили у складну життєву ситуацію. Журналісти повинні дотримуватися принципів гуманності, не поширювати жорстокі матеріали, які можуть завдати психологічної травми глядачам чи читачам.

Наприклад, на початку повномасштабного вторгнення, впродовж березня–травня 2024 року, більшість українців шокували кадри із блокадного Маріуполя. Ці події описуються і в одному із випусків проєкту «Ангели Перемоги». Він стосується життя та бойового досвіду старшого лейтенанта, військовослужбовця полку «Азов» (нинішня назва – окремий загін спеціального призначення Національної гвардії України) Артема Вербовського, який разом із побратимами вели бої у місті.

В епізоді використані кадри розбомбленого Маріуполя, аби довести фактичну основу закадрового тексу та відобразити реальність російського вторгнення до України. Проте, на кадрах ми не побачимо жодного зображення вбитих чи важко поранених людей, насилля, деталей, які ідентифікують загиблих, поховання, ексгумації тощо. Наведемо приклад фото– та відеоматеріалів, що використовувались (Рис. 2.2.13):

Рис. 2.2.7. Приклад підбору відеоряду у випуску проєкту «Ангели Перемоги».

Це найбільш деталізований кадр обстрілів міста. Як бачимо, жодного постраждалого чи іншого чутливого контенту на ньому не зафіксовано. Це забезпечило психологічну рівновагу авдиторії, не стало надто травматичним для очевидців подій та не викликало неконтрольований стрес у глядачів. Так творча

група телеканалу гарантувала баланс між дотримання професійних канонів журналістики, зокрема, об'єктивності, та моральних правил соціуму. Саме тому медіафахівці мають усвідомлювати можливі наслідки своєї діяльності на суспільство та дотримуватися принципу справедливості у висвітленні подій.

Військова журналістика не може оминути розповідей про учасників та свідків воєнних дій, що дає змогу сформулювати достовірну та правдиву картину перебігу подій. Для цього військовому журналісту необхідно використовувати не тільки офіційні факти органів влади, а й коментарі очевидців подій, оскільки це дозволить сформувати банк національної пам'яті.

Найголовніше, не допускати однобічної ідентифікації фактів, а синтезувати їх, розглядати військові події з різних сторін. Представляти постраждалих як жертв військового конфлікту, які здатні змінити майбутнє. Військові журналісти будуть виступати для громадськості як розуміючі дійсність та позиції громадськості. Також сформулюють свою соціальну місію, виступатимуть як справжні професіонали та підкреслять свій вклад в соціальний простір.

У військовій журналістиці неможливо уникати шокуючих новин, які покликані більше викликати емоції, ніж інформувати. Головною метою є заглиблення у збройний конфлікт та ретельне вивчення і аналізування фактів. До прийнятних професійних стандартів військового кореспондента є неупередженість, незалежність, заборона на маніпулювання думкою, відсутність психологічних акцентів. Тому важливо презентувати вирішення проблеми, подавати облік різнобічних поглядів та здійснювати пріоритет на журналістську об'єктивність.

Мас-медіа, які оприлюднюють військові події, несуть велику відповідальність перед громадськістю, оскільки є першоджерелами подій та фактів. Глядачі та читачі сприймають цілісну картину дійсності та отримують відповіді на запитання, що насправді відбувається.

Отже, проаналізувавши продакшн та ефірні випуски документального проєкту «Ангели Перемоги» ми можемо зробити висновок, що весь творчий колектив намагався створювати матеріал, опираючись на емоційно–

психологічний стан спікерів. Важливо зазначити, що це не вплинуло на складову професійної етики, так як епізоди не містили сцен насильства, суб'єктивізму (навіть попри особистий досвід автора матеріалу перебування в російській окупації) та маніпуляції емоціями глядачів.

Медіаетика в умовах воєнного часу сприяє збереженню гуманітарних цінностей та захисту прав людини, вимагає відповідальності від журналістів за наслідки своїх публікацій. Вони повинні попереджувати небажаний вплив тексту/фото- чи відеоматеріалу на аудиторію. Події повномасштабного вторгнення сприяли набуттю журналістськими текстами концепції толерантності. Це зумовлено, передусім, зростанням кількості осіб з інвалідністю, вимушено переміщених осіб, військовослужбовців із ПТСР, людей, які втратили свій дім тощо. ЗМІ певною мірою полегшують адаптацію суспільства до жертв війни та навпаки. Вони створюють передумови для розвитку толерантності, яка вже є неодмінною навичкою в реаліях сьогодення.

ВИСНОВКИ

З початком збройної російської агресії на українські території, а згодом і повномасштабного вторгнення до нашої держави матеріали на військову тематику посідають провідне місце в телевізійному просторі. Для оперативного та повного висвітлення подій знімальні групи працюють на місці надзвичайних ситуацій, беруть коментарі у посадовців та очевидців, чим забезпечують громадськість достовірною інформацією. Журналісти попередньо вивчають термінологію, законодавчі аспекти та специфіку подачі новини, адже військова журналістика має низку своєрідних ознак та обмежень при висвітленні подій. Кореспонденти, що працюють у прифронтових регіонах повинні бути обізнані у елементарній військовій справі, адже неточності й типові помилки можуть завдати шкоди перебігу подій, а також викликати недовіру в аудиторії.

Система принципів професійної діяльності журналіста є основою для етичної та відповідальної роботи. Дотримання цих принципів сприяє розвитку довіри до медіа та забезпечує якісне інформування суспільства. Медіафахівці, які керуються цими принципами, можуть ефективно виконувати свою роль у демократичному суспільстві.

Відповідно, представники засобів масової інформації мають відточувати навички не тільки в дотриманні стандартів журналістики чи професійної етики, а також емпатії до спікерів матеріалів. Це стало наслідком збільшення кількості громадян України, які входять до числа вразливих категорій населення. Розуміння як працювати із жертвами війни та не завдати шкоди їхньому моральному стану стало рушійним у прагненні медіа розивати навички журналістів під час створення матеріалів на чутливі теми.

Доречно вважати, що процес обізнаності суспільства відбувається через висвітлення існуючих подій та способів врегулювання конфліктів, відкритості і мирному врегулюванню військових дій. Військовий журналіст не повинен суб’єктивно окреслювати ситуації, свідком яких він став сам чи опосередковано через спікерів матеріалу, оскільки має дотримуватися професійних стандартів

журналістики. Однак у медійному просторі виникають суперечливі питання між виконанням свого обов'язку як фахівця та намаганням уникнути деструктивного впливу на спікера. Зокрема, це стосується психоемоційного благополуччя. Робота над подібними матеріалами може ускладнюватися через суб'єктивізм українських журналістів та надто гострі патріотичні почуття, тому що вони виконують свій обов'язок «рупора» громадян нашої держави. В такому випадку публікації медіа мають проходити ретельний редакторський контроль, щоб не допустити маніпулювання громадською свідомістю. В цьому і полягає полеміка теми, яка стала підгрунтям для написання даної наукової роботи.

Цивільне населення, яке стало жертвою війни, часто стикається з величезними труднощами. Вони можуть втратити близьких, свідчити жорстокості конфлікту та залишити свої домівки. Це робить їх вразливими і заплутаними, що вимагає від журналістів особливої обережності та уважності. Важливо не лише слухати їхні історії, але й перевіряти інформацію про їхній досвід, щоб забезпечити точність та достовірність висвітлення подій.

Зазвичай героями журналістських матеріалів воєнного стану стають особи з інвалідністю, ветерани, люди, що пережили втрату домівки, вимушені покинути її на невизначений термін, втратили рідних тощо через повномасштабне вторгнення росії до України. Очевидно, що більшість із них зазнали важких моральних чи навіть фізичних травм. Журналістика передбачає не тільки толерантне ставлення до таких людей, а ще й потребу толерувати громадськість до подібних тем та реалій життя. Виготовлення та розповсюдження публікацій/сюжетів/проєктів сприятиме готовності населення жити в післявоєнному соціумі без конфронтацій, непорозумінь чи суперечностей.

Найголовніше, не слід допускати однобічної ідентифікації фактів, а синтезувати їх, розглядати військові події з різних сторін. Представляти постраждалих як жертв військового конфлікту, проте уникати стеоретипізації чи тексту, перенасиченого негативними чи шокуючими висловами.

Особливо складною з моральної точки зору робота може виявитися з дітьми. Зокрема, якщо вони є жертвами війни, пережили травмуючий досвід чи

були вимушені покинути дім через тимчасову окупацію російськими військовими населених пунктів в Україні. З 1 квітня 2023 року набрав чинності новий Закон України «Про медіа», в якому міститься регулювання, що стосується публікацій, де фігурують діти.

Саме дитяча психіка найбільш вразлива до подій, що війбуваються в період війни в країні, бо вона ще не є сформованою достатньо, аби частково чи повністю абстрагуватись від них. Однак виключати родь неповнолітніх в інформаційних матеріалах засобів масової інформації щодо подій війни не можна з тієї причини, що іноді чи не єдиними свідками травмуючих ситуацій є саме вони. Журналісту перед роботою слід оцінити рівень внеску подібного матеріалу до ходу документування воєнних злочинів росії в Україні та водночас потенційну шкоду морально-психологічному стану дитини в ході інтерв'ю.

У таких випадках відповідальність за всі оприлюднен матеріали лежить на редакції та безпосередньо на авторі публікації. Неповнолітній громадянин України може погодитись на зйомку з особистих міркувань. Проте, важливо пам'ятати та слідувати кільком правилам:

Мас-медіа, які оприлюднюють військові події, несуть велику відповідальність перед громадськістю, оскільки є першоджерелами подій та фактів. Глядачі та читачі сприймають цілісну картину дійсності та отримують відповіді на запитання, що насправді відбувається.

Моніторинг ефірів телемарафону «Єдині новини» виявляє тривожну тенденцію до зростання порушень журналістських стандартів та етичних норм. Особливе занепокоєння викликають систематичні відхилення від стандартів достовірності, точності та відокремлення фактів від думок, що ставить під сумнів об'єктивність та неупередженість інформаційного продукту.

Значна кількість проявів політичного та комерційного піару, а також використання наративів російської пропаганди є неприпустимими для телемарафону, який має бути еталоном журналістської етики та професіоналізму.

Серед найбільш кричущих етичних порушень слід відзначити маніпуляцію та обман глядачів, порушення принципу неупередженості, неповагу до людської гідності, трансляцію шокового контенту, розголошення персональних даних та порушення презумпції невинуватості. Ці порушення негативно впливають на інформаційну картину свідомості аудиторії, спотворюючи реальність та підриваючи довіру до медіа.

Заяви міжнародних партнерів є важливим сигналом для української влади та медіа спільноти щодо необхідності переглянути підхід до інформаційної політики в умовах війни та забезпечити розвиток незалежних та плюралістичних медіа.

Для вирішення кризових явищ необхідне комплексне реформування телемарафону, яке повинно включати зміцнення професійної етики, забезпечення незалежності та плюралізму, підвищення медіаграмотності аудиторії та впровадження ефективних механізмів саморегуляції.

Реалізація складових толерантності у створенні інформаційних, аналітичних чи документальних матеріалів свідчить про прагнення автора знаходити індивідуальний підхід до кожного зі спікерів та бажання не насести йому ще більшої психологічної травми, яка нестиме за собою невідворотність психосоматичних захворювань. Автори все частіше намагаються підтримувати невимушений контакт зі спікером, а не зосереджуватися суто на обов'язку інформування суспільства про повномасштабне вторгнення росії до України. Толерантний дискурс на фоні війни стає більш помітним в матеріалах засобів масової інформації, що свідчить про вихід української журналістики на новий півень.

Толерантність по відношенню до спікера містить в собі повагу до його психоемоційного стану, травмуючого досвіду, обставин, за яких людина мала покинутирідну домівку, стативимушено–переміщеною особою, ховати членів сім'ї у блокадному Маріуполі тощо. Людяність та гуманізм стали невід'ємними супутниками авторів під час зйомок матеріалів. Навіть попри документалізм деяких з них, медіафахівці намагаються не тільки розповісти про подій війни, а

пернести роль свідка на кожного із глядачів (особливо – жителів іноземних країн), аби розвинути суспільну емпатію та привернути увагу до подій в Україні.

Натомість ментальне здоров'я глядацької аудиторії теж потребує толерантного ставлення з боку редакцій засобів масової інформації. Слід пам'ятати, що журналісти працюють лише на користь громадськості, не ставлячи пріоритет на психічному благополуччю спікерів. Вони несуть надважливу місію, інформуючи маси, тому мають передбачати деструктивний вплив на всіх людей, які є глядачами, слухачами чи читачами інформації.

Ця магістерська робота досліджує складну взаємодію між об'єктивністю та толерантністю в медіаетиці в умовах воєнного часу. Вона аналізує роль медіа в конфлікті, принципи журналістської етики та етичні дилеми, з якими стикаються медіа в цей час.

Дослідження спирається на ретельний огляд літератури та аналіз реальних прикладів і практик у медіа в умовах воєнних дій. Воно висвітлює аргументи на користь як об'єктивності, так і толерантності та підкреслює необхідність збалансування цих двох підходів.

Робота досліджує практичні наслідки зусиль із досягнення такого балансу, включаючи навчання медіаетиці, розробку механізмів для забезпечення об'єктивності та толерантності в медіа та співпрацю між медіа, урядом і громадянським суспільством.

Висновки дослідження мають важливе значення для розуміння ролі медіа в умовах воєнного часу та для того, як вони можуть ефективно виконувати свою відповідальність із надання точної та етичної інформації громадськості. Воно також надає практичні рекомендації щодо того, як медіа можуть збалансувати об'єктивність і толерантність, щоб мінімізувати ризики, пов'язані з крайнощами в будь-якому з цих підходів. Так, висвітлення конфлікту передбачає не тільки моральнні, але й професійні виклики. Важливо набути готовності стикатися з ними та працювати з людьми, які вимушено стали жертвами війни. Медіафахівці мають створювати умови для порозуміння в суспільстві. Більшість фактів повномасштабного вторгнення росії до України так і не були б почутими, якби не

існувало засобів масової інформації. Зважаючи на це, слід максимально відповідально підійти до висвітлення подій воєнного стану.

Медіаетика в умовах воєнного часу сприяє збереженню гуманітарних цінностей та захисту прав людини, вимагає відповідальності від журналістів за наслідки своїх публікацій. Вони повинні попереджувати небажаний вплив тексту/фото- чи відеоматеріалу на аудиторію. Події повномасштабного вторгнення сприяли набуттю журналістськими текстами концепції толерантності. Це зумовлено, передусім, зростанням кількості осіб з інвалідністю, вимушено переміщених осіб, військовослужбовців із ПТСР, людей, які втратили свій дім тощо. ЗМІ певною мірою полегшують адаптацію суспільства до жертв війни та навпаки. Вони створюють передумови для розвитку толерантності, яка вже є неодмінною навичкою в реаліях сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алімпієв А. М. Особливості гібрідної війни РФ проти України. Досвід, що отриманий Повітряними Силами ЗСУ. *Ukrainian Military Pages*. Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2017. № 2(27). С. 88−92.

2. Бабенко Ю. Інформаційна війна – зброя масового знищення! Українська правда. 2006. URL: https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2006/04/20/4399050/ (дата звернення: 25.02.2024).

3. Бабич Н. Проблеми журналістської етики в сучасних засобах масової інформації. *Вісник Львівського університету*: Серія «Філологія». 2004. Вип. 34(2). С. 345−351.

4. Бойко А. Дегуманізація медіа та етичні стандарти журналістики (на матеріалі українських ЗМК 2013-2014 рр.). *Вісник Львівського університету.* 2014. № 39(1). С. 5−11.

5. Бондаренко І. С. Журналістська етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2012. 111 с.

6. Бурмагін О., Опришко Л. Правові засади професійної діяльності журналіста. URL: http://surl.li/crutl (дата звернення: 04.05.2024).

7. Бутиріна М. В. Стереотипи масової свідомості : особливості формування та функціонування у медіасередовищі : монографія. Дніпро : Слово, 2009. 368 с.

8. Вебстер М., Петерс Б. Україна. Висвітлення конфлікту: практ. посіб. Київ : Інститут регіональної преси та інформації (IRMI), 2015. 20 с. URL: http://surl.li/abasgz (дата звернення: 04.05.2024).

9. Вознесенська О. Л. Робота з травмами війни. Український досвід: матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28–31 березня 2018 р.) [за наук. ред. Л. А. Найдьонової, О. Л. Вознесенської, В. В. Савінова]. Київ, 2018. С. 26−32.

10. Гаврилюк О. Вектори змін у підготовці військових журналістів 1990-х та 2020-го. URL: http://surl.li/iflbkm (дата звернення: 22.05.2024)

11. Гайдар Ю. С. Професійні стандарти та журналістська етика у цифрову епоху. *Шевченківська весна*: Серія «Журналістика». 2018. С. 202–205.

12. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навч. посіб. / за заг. ред. В. О. Жадька ; ред.-упор. : О. І. Харитоненко, Ю. С. Полтавець. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 356 с.

13. Голуб О. П. Медіакомпас : путівник професійного журналіста : практ. посіб. : Інститут масової інформації. Київ : ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.

14. Голуб О. П. Що наразі просуває російська пропаганда. Інститут масової інформації. 2021. URL: http://surl.li/ogmcrr (дата звернення: 21.05.2024).

15. Гомонюк Є. Медіаграмотність – це парасолька від інформаційного дощу, під якою можна сховатися. Досвід учительки з Миколаївщини. MediaSapiens. 2019. URL: http://surl.li/ewhan (дата звернення: 22.05.2024).

16. Дегуманізація (Демонізація) – що це таке і як працює простими словами. Termin.in.ua. URL: https://termin.in.ua/dehumanizatsiia-demonizatsiia/ (дата звернення: 22.05.2024).

17. Дзьомба Н. Права дитини та обов'язки журналіста: юридичне підґрунтя моральних норм журналістики про дітей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*: Серія «Журналістські науки». 2019. Вип. 3(910).
С. 110–121.

18. Дорош С. Як живуть колишні в'язні після підвалів Донбасу і тюрем Росії. BBC News Україна. 2021. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/features57072808 (дата звернення: 03.06.2024).

19. Діти та збройні конфлікти. Пам'ятка для журналістів, які працюють над сюжетами про дітей у збройному конфлікті. URL: http://surl.li/apnlca (дата звернення: 08.11.2024)

20. Дудко В. Інформаційна війна проти України та методи її ведення. Польсько-український портал. 2021. URL: http://surl.li/wlhfdz (дата звернення: 08.11.2024).

21. Етичні виклики журналістів під час війни: лекція. URL: http://surl.li/pvidkf (дата звернення: 12.11.2024).

22. Етичні засади роботи журналіста: західний досвід : зб. навч. мат. / упоряд. А. Лазарєва. Київ, 2002. 80 с.

23. Етичні норми журналістики для ідеального світу : ресурсний центр для журналістів-розслідувачів. URL: http://surl.li/gtvtdk (дата звернення: 06.04.2024).

24. Єлігулашвілі М., Федорович І., Пономарьов С. Організація навчання з питань дискримінації : практ. посіб. Київ, 2015. 136 с.

25. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 07.04.2024).

26. Журналістика в умовах конфлікту : передовий досвід та рекомендації : посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.

27. Журналістська етика : посіб. для підготовки до державного іспиту [Текст]. Авт. кол. / за ред. В. П. Мостового та В. В. Різуна. Київ : ТзОВ «ЗН УА», 2014.
224 с.

28. Журналістські стандарти : інформаційна довідка. Інститут масової інформації. URL: http://surl.li/zyfdvl (дата звернення: 28.03.2024).

29. Загальна Декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 21.03.2024).

30. Земляна І. Журналіст і (не) безпека : посібник для журналістів, які працюють в небезпечних умовах. Київ, 2016. 97 с.

31. Іванов В.Ф., Сердюк В.Є. Журналістська етика. 2-ге вид, випр. Київ : Вища школа, 2007. 231 с.

32. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. *Стратегічні пріоритети*. 2016. Вип. 4(41). С. 90–97.

33. Карпюк Г. Український фронт інформвійни: як протидіяти агресії та пропаганді в медіа-просторі. URL: http://surl.li/rdliju (дата звернення: 12.11.2024).

34. Кібл Р. Журналістська етика. 2-ге вид, випр. Київ : Вища школа, 2007. 192 с.

35. Кодекс професійної етики українського журналіста. Національна спілка журналістів України. URL: http://surl.li/qjpstw (дата звернення: 06.04.2024).

36. Колісник Ю. Толерантність – шлях до взаєморозуміння й загальнолюдського поступу (проблема толерантності й віри у пресі національних меншин України). *Вісник Львівського університету:* Серія «Журналістика». Львів, 2001. №. 21. С. 342–348

37. Компанія «Нью-Йорк Таймс». Питання етики в журналістиці. URL: http://surl.li/redtor (дата звернення: 06.04.2024).

38. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.

39. Конфліктно-чутлива журналістика : короткий словник-довідник термінів і понять / уклад. Н. В. Виговська, Ю. В. Любченко, К. Г. Сіріньок-Долгарьова. Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 94 с.

40. Кость С.А. Журналістика і війна : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 414 с.

41. Крістіанс К. Г. Медіяетика : практичні випадки та моральні міркування / уклад. К. Г. Крістіанс, М. Факлер, К. Б. Річардсон та ін. ; пер. з англ. О. Король; наук. ред. Н. Зражевська. Львів : Вид-во Українського католицького університету, 2014. 592 с.

42. Кузнецова Т. В. Журналістська толерантність у мас-медіа. Українська журналістика: умови формування та перспективи розвитку. Львів, 2007. 528 с.

43. Лазарева А. О., Юшкевич Ю. С. : Морально-етичні цінності громадянського суспільства: монографія / наук. ред. Є. Р. Борінштейн. Одеса: ВМВ, 2016. 260 с.

44. Лизанчук В. Війна й стандарти журналістики. *Журналіст України*. 2015. №. 6. С. 34–35.

45. Матеріали Комісії журналістської етики. URL: https://www.facebook.com/cjeua/videos (дата звернення: 12.08.2024).

46. Медіатворчість в сучасних реаліях : протистояння медіатравмі : зб. наук. праць / авт.-укл. Ю.С. Чаплінська. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 210 с.

47. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист Міністерства освіти і науки України № 1/11-5480 від 18.05.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18 (дата звернення: 25.04.2024).

48. Морально-етичний дискурс сучасних ЗМІ в координатах викликів доби : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Міленіум, 2016. 160 с.

49. Моргун А. Війна Росії проти України: тенденції конфліктного дискурсу в сучасних українських ЗМІ. *Наукові записки*. 2016. №. 3-4. С. 325–362.

50. Наузурова А. Р., Підмогильна Н. В. Українська військова преса: відповідність часу. *Communications and Communicative Technologies*. 2019. № 19. С. 62–69. URL: http://surl.li/tfespx (дата звернення: 06.11.2024).

51. Недопитанський М. І. Сучасна практика журналістського інтерв'ю : стратегія запитання. URL: http://surl.li/qcdkyp (дата звернення: 10.11.2024).

52. Нічого для нас без нас : посібник з інклюзивного прийняття рішень для засобів масової інформації. / за заг. ред. Виртосу І. Г. Київ : Ленвіт, 2015. 92 с.

53. Овсієнко Є. Журналістика миру : потрібна, бажана та здійсненна реформа. URL: https://biggggidea.com/practices/1360/ (дата звернення: 10.11.2024).

54. Офіційний сайт КП «МТМ». URL : https://tvmtm.online/about/ (дата звернення: 21.11.2024).

55. Оцінка впливу війни на людей: соц. дослідження. URL: http://surl.li/pptcvj (дата звернення 21.11.2024).

56. Плетка О. Т., Чаплінська Ю. С. Робота з травмами війни. Український досвід : матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 28–31 березня 2018 р.) [за наук. ред. Л. А. Найдьонової, О. Л. Вознесенської, В. В.Савінова]. Київ, 2018. С. 89–92.

57. Попович К. В. Гібридна війна як сучасний спосіб ведення війни: історичний та сучасний виміри. *Науковий вісник Ужгородського університету*: Серія «Історія». 2016. Вип. 2(35). С. 75–79. URL: https://bit.ly/2SK1sri (дата звернення 21.11.2024).

58. Посібник з журналістської етики / Дворовий М. та ін. Київ : Комісія з журналістської етики, 2023. 129 с.

59. Посібник з журналістської етики NPR. URL: http://www.aup.com.ua/uploads/Jurn_Etuka.pdf (дата звернення 22.11.2024).

60. Права людини та мас-медіа в Україні : зб. конспектів лекцій / за ред. Виртосу І., Шендеровського К. Київ : Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, 2018. 260 с.

61. Права людини та медіадіяльність: зб. навч. програм викладачів і викладачок журналістики / за ред. Шендеровського К. Київ : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2018. 176 с.

62. Практикум із журналістської етики [Текст]: навч. Посіб. / передм. В. П. Мостовий, В. Ф. Іванов, С. В. Штурхецький. ; під ред. проф. В. Ф. Іванова. Київ : Комісія з журналістської етики, 2011. 312 с.

63. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. Дата оновлення: 08.10.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/#Text (дата звернення: 22.11.2024).

64. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. Дата оновлення: 27.07.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text (дата звернення: 22.11.2024).

65. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. Дата оновлення: 11.02.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text (дата звернення: 22.11.2024).

66. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 28.12.2021 р. №685/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text (дата звернення).

67. Редакційні настанови BBC. URL: http://journlib.univ.kiev.ua/BBC_Guidelines_Ukr.pdf (дата звернення: 23.04.2024).

68. Саморегуляція українських медіа під час дії воєнного стану в Україні. З досвіду роботи Комісії з журналістської етики : аналітично-довідковий зб. / за заг. ред. Л. Кузьменко, Л. Кущ, М. Дворового, О. Погорелова. 2-ге вид, доп. Київ, 2023. 138 с.

69. Сенаторова О. В. Права людини і збройні конфлікти : навч. посіб. для студентів юридичних вищих навчальних закладів. Київ : ФОП Голембовська О., 2018. 208 с.

70. Синчак Б. А., Коваль А. Г. Рекомендації щодо подолання розриву між теорією та практикою в журналістиці. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2021. № 70. С. 39–43.

71. Синчак Б. А. Механізм адаптації компонентів журналістської етики у професійній практиці журналістів-початківців. *State and Regions. Series : Social Communications,* 2021. Вип. 3(47). С. 53–58.

72. Синчак Б. А. Права та свободи людини у медіапросторі. Засоби масової інформації та комунікації : історія, сьогодення, перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф., Буча, 2019. С. 71–76.

73. Синчак Б. А. Прямоефірна інформаційна війна та російськоукраїнська війна 2022-го на медійному плацдармі. *Український інформаційний простір*. Київ, 2022. Вип. 2(10). С. 85–97.

74. Синчак Б. А. Деонтологія журналістської діяльності : виклики, дилеми, тенденції : дис. д-ра філософії : 061. Суми, 2023. 230 с.

75. Слюсаревський, М. М. (2022). Соціально-психологічний стан українського суспільства в умовах повномасштабного російського вторгнення: нагальні виклики і відповіді: стенограма доповіді на засіданні Президії НАН

України 4 травня 2022 року. *Visnik NacionalNoi Academii Nauk UkraiNi*, № 6. С. 85–92. URL: https://doi.org/10.15407/visn2022.06.085 (дата звернення: 06.11.2024).

76. Сорока Ю. Журналісти на війні. Документальні дослідження, хронікальний літопис, аналітика. Харків : Фоліо, 2022. 448 с.

77. Сухомлин О. Ю. Мовна толерантність у журналістському тексті : параметри категорії. *Українське журналістикознавство*. 2008. Вип. 9. С 42–48. URL: http://www.yourn. univ.kiev.ua. (дата звернення: 18.10.2024).

78. Сухомлин О. Ю. Поняття толерантності у журналістикознавчому дискурсі: історіографічний погляд. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2007. № 29. С. 79–85.

79. Федоренко М. О., Синчак Б. А. Інформаційний плацдарм «гарячої» стадії російського військового вторгнення в Україну 2022. «Російсько-українська війна (2014–2022): історичні, політичні, культурноосвітні, релігійні, економічні та юридичні аспекти». URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-81. (дата звернення: 21.11.2024).

80. Фруктова Я. С. Функціональний аналіз професійної діяльності як основа впровадження компетентнісного підходу щодо підготовки фахівців з журналістики та інформації. *Теоретичний та науковометодичний часопис «Вища освіта України».* 2013. № 3. С. 201-205.

81. Чоповський Д. Журналістські стандарти : інформаційна довідка. Інститут масової інформації. URL: http://surl.li/slpnmv (дата звернення: 16.05.2024).

82. Що українці знають і думають про права людини : загальнонаціональне дослідження / І. Бекешкіна та ін.; за заг. ред. Т. Печончик. Київ, 2017. 308 с.

83. Юдко Л. В. Дискурс толерантності в парадигмі забезпечення інформаційної безпеки держави (на матеріалі інтернет-сторінок спецслужб Великої Британії, Німеччини, України). *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2019. № 2. С. 22–32.

84. Як комунікувати толерантність та мультикультурність в українському суспільстві? Укрінформ. 2019. 11 березня. URL: http://surl.li/taeuit (дата звернення: 15.10.2024).

85. Synchak B. Verification of facts as an integral part of professional journalism in hybrid wars. *European Socio-Legal Humanitarian Studies*, 2021. № 1. С. 111–124.

86. B. Synchak, A. Koval. Recommendations for bridging the gap between theory and practice in journalism. *Norwegian Journal of development of the International Science.* 2021. №70. P. 39–43.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача освітнього ступеня магістра
ЗНУ

Я, Пода Тетяна Миколаївна, студентка 2 курсу, форми навчання заочної, факультету журналістики, спеціальність журналістика, адреса електронної пошти 380661076376t@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Медіаетика в умовах воєнного часу: об'єктивність проти толерантності» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент)_____
Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник)_____